ఓమ్

శివాయనమ

భిల్లఫల్గునీయము

(నాటకము)

రచయిత

కత్తి భీమలింగాచారి

ప్రథమ ముద్రణము
అక్టోబరు 1938

పట్టాభిరామా ప్రెస్,
ఏలూరు

ర చ యి త

కట్టి భీమలింగాచారి

పీఠిక

పరమేశ్వరుండగు శివుని పంచవింశతిలీలలలోఁ బాండవమధ్యముఁ డయిన పార్థునికి పాశుపతాస్త్ర ప్రదానమునఁ గృతార్థునిఁ గావించు సందర్భమున నా దేవదేవుఁడు వహించిన కిరాత వేషధారణము పదియేనవ లీలగా సంకేత వెలయఁ గిరాతావతార । మొసఁగఁ దాల్చెడు పదియేనవలీల యని పండితారాధ్య చరిత్రమున వాదప్రకరణములోఁ బాలకురికి సోమనాథ మహాకవి ప్రశంసించియున్నాఁడు ఇందుఁ గూర్చిన కథ మహాభారతమున వన పర్వములో వర్ణింపఁబడియున్నది దీని ననుసంధించియే గీర్వాణభాషలో భారవేరర్థ గౌరవ మ్మను ప్రఖ్యాతికిఁ దావలమయిన కిరాతార్జునీయ నామ మహాకావ్యమును భారవి మహాకవి రచించియున్నాఁడు శ్రీనాథ కవిసార్వభౌముఁ డాంధ్రభాషలో రచించిన హరవిలాస ప్రబంధమునఁ గూడ నందు వర్ణితమయిన యీశ్వర విలాసములలో నొకటిగా నిది గ్రహింపఁబడినది ఈ కథను తెలుంగుబాసలో దృశ్యరూపకముగఁ బరిరించు కవికృత్యములలోఁ జిరంజీవి కట్టి భీమలింగాచారిగారు రచించిన యీ భిల్లఫల్గునీయ మే ప్రాథమికము ప్రధానము నయియుండునని సంభావించుచున్నాను

శ్రీకాకుళం జిల్లా నరసన్నపేట వాస్తవ్యుఁడు విశ్వబ్రాహ్మణ కులీనుఁడు నయిన యీ కవి బ్రాహ్మీదత్త వరప్రసాదుఁడు, ఉరుప్రజ్ఞా విశేషోదయాఽజిహ్మస్వాంతుఁడు ఈశ్వరార్చన కళాశీలుఁడు నగు శ్రీనాథ మహాకవివలెనే చిన్నారి పొన్నారి చిఱుతకూకటి" నాఁటి నుండి సహృదయ హృదయంగమమగు కవితకూర్పు నేర్చిన ప్రతిభావంతుఁడు శ్రీ మత్కామాక్షీ కృపాకటాక్షలబ్ధ సహజ కవితా విలాస' అని కవి యీ రూపకముయొక్క గద్యలోఁ గూర్చికొనిన విశేషణ మీతని యెడ

యథార్థము నన్వర్థము కాఁదగునని యింతకు మున్ను ప్రకటితములయిన బసవ కళ్యాణాదిక కృతులే సమర్థింపఁగలవని తలంతును కవితాపథమున నీతఁడు శ్రీ నాగుని యడుగు జాడలలోనె నడువ గమకించుట గమనార్హము

ప్రకృత రూపకము ఈ కవి తన యిరువది రెండవయేట రచించినట్లు నటీ సూత్రధారుల సంభాషణమువలన వ్యక్తమగుచున్నది నాటకాంతంపై సాహిత్య మ్మనునది పెద్దల యాధానకము కాని సహజ ప్రతిభాశాలులగు నిట్టి బాల యువక కవుల రూపకరచనము లీ యార్యోక్తికి నపవాదములు (Exceptions) కాఁగలవనియె నా విశ్వాసము ఈ నాటక రచనమునఁ గవి కొంతవఱకు సంస్కృత దశరూపక లక్షణములను మఱికొంతవఱకు అంక రంగ విభజనాదికములలో ఆంగ్ల నాటక లక్షణములను నాలంబించి నట్లు కనిపించుచున్నది మూలకథకుఁ గవి యందందు సముచితములయిన మార్పు లొనర్చియుండుట ముదావహము దివ్యాస్త్ర ప్రాప్తికయి యర్జునునిఁ దపశ్చరణమునకయి నియోగించుటకయిన యుపోద్ఘాతము ధర్మజునకుఁ గృష్ణ ద్వైపాయన మునివరునివలనఁ గావింపఁబడినట్లు మూలమందుండ నది శ్రీకృష్ణ భగవానుని వలననే యుపక్రమింపఁజేసి యందుకుఁ దగిన సన్నివేశమును ప్రథమాంకముననె పాండవేయుల యన్యోన్య సంభాషణములలో సముచితరీతిని గవి కల్పించి యుండుట ప్రశంసనీయము నాటకమాద్యంతము సరస మనోహర లలితరచనా విన్యాసములతో విభాసిత మయి హృద్యములగు గద్య పద్యములతోఁ బాఠకులకు శ్రవ్యరూపమునఁ గూడ నాహ్లాదకరము కాఁజాలి యున్నది పాత్ర పోషణమూ యా పాత్రల పరస్పర సంభాషణ కలనఁ జక్కఁగా నిర్వహింపఁబడినది కవిపూర్వ కృతులకో పాటీ రూపక కృతికూడఁ దేజస్వంతమగు భావ్యభ్యుదయముతో నీ తఁడిక నధిక సరస రచనముల ముందింకను వెలయింపఁ గల్గు ననుటకు సూచకమగు చున్నది తినఁబోవు పదార్థముల రుచిని ముందుగా నెంచి చూపుట నాయభిమతము గాదు ఇందలి గుణగ్రహణమునకు విచక్షణులగు పాఠకోత్తములే ప్రమాణము

సహజ సరస కవితా విలాస విభ్రాంతియగు నిట్టి కవి జీవికకై జీవ రసమ్ము గ్రోలింకించు రివెన్యూ డిపారుమెంటులో తాలూకా కచేరీ గుమస్తాగాఁ గుదిరియుండుట హతవిధి విచిత్ర విధానములలో నొకటిగా గణింపనయి యున్నది నేను గూడ నీతనివలెనే యిట్టి కొలువుననే కుదిరి చిరకాల మందే జీవనము గడుపనవాఁడను మా యిరువురకుఁ గల సమానధర్మ మి యే దానిని బురస్కరించికొని యే కవియుఁ దన్మిత్రులు నేతత్పీఠికా రచనకయి వరణమొనర్చి నన్నాదేశించి యుందురని తలంతును ఇంతకు మించి యిందుకయి వాస్తవమైన యర్హత నాకులేదు నేనెట్టి రూపకములు రచియించిన వాఁడఁగాను

రివెన్యూ కొలువు నందలి పరిశ్రమ పరితాపాగ్నుల మూలమున నీ కవి కుమారుని లలిత కవితామృతధార లింకిపోకుండ మిత్రవర్యుల యాదరణ ప్రోత్సాహములనయము వలయుదోహద మొసంగి, తద్రక్షకములయి వర్ధిల్లుఁగేయుఁ గావుతమని యర్థించుచు జగజ్జనని శ్రీ కామాక్షీ మహాదేవి సర్వదా నిజ కృపాకటాక్షామృతధారలఁ గురిసి కవికి దీర్ఘాయు రారోగ్య సౌభాగ్యాభ్యుదయము లొసంగిమనుచుఁ గావు తమని ప్రార్థించుచున్నాను

ఇట్లు
భక్తజనవిధేయ విధేయుఁడు
సం॥ బండారు తమ్మయ్య
(విమర్శ కాగ్రేసర ఐతిహాసిక సామ్రాజ్యాది బిరుద విభ్రాజితులు)

కాకినాడ
23—7—58

శ్రీ శివాయ గురవేనమః

ఆశీర్వాదము

శ్రీ వర్ధమాన చంద్రులు కట్టి భీమలింగాచారిగారు రచించిన బిల్లఫల్గునీయమను దృశ్యకావ్యము సత్యానందమున జదివితిని కధ శివుడు పార్ధునకు పాశుపతాస్త్ర మిచ్చుటకుముందు కిరాతవేషమునవచ్చి యర్జును ధైర్య సాహసముల బరిక్షించుటయు పార్ధుడు దేవలోకమునకేగి యింద్రు నానతిని నివాతకవచాది రక్కసుల నుక్కడించుటయు దేవతలచే నస్త్రంబులు వడయుటయును జనసామాన్యమునకు బరిచితములే ఐనను ఈకృతియందు వింతచెలువును సంపాదించినది పద్యములు చిక్కని పదబంధము, ధారాళమైన శైలియు గలిగి సెలయేటి జారువలె జాల వారు చున్నవి సంభాషణ సందర్భమున మాటలుపొందిక గలిగి ముచ్చట గొలుపు చున్నవి చతుర్ధాంకము మొదటనున్న విష్కంభము చతుర్థాంక ద్వితీయ రంగమునకు ముందు చేర్చిన మిక్కిలి యుచితముగా నుండెను ఊర్వశీ శాపవృత్తాంతము పాశుపతాస్త్ర ప్రాప్తిలోగాని, ఇతరాస్త్ర లాభములలోగాని యుప రింపక కామ్యక వనముననున్న పాండవులకు తద్వృత్తాంత పరిజ్ఞానమునకు మాత్రమే యుపకరించుచున్నది విష్కంభానంతరమందు రంగము మననాటక లక్షణముల ననుసరించి యంతర్నాటికగా గాదగును

విమర్శ కాగ్రేసరులు శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారు పీఠికలోనెల్ల విషయములును చర్చించి యుండగా నింకను

నేను చెప్పవలసిన దేమిగలదు సర్వధా వారి యభిప్రాయ ముతో నేకీభవించుచు నీ సహజకవియింకను నిట్టి కృతులను రచించి బాషాసేవ సేయునట్లు ఆకామాక్షీదేవి యనుగ్ర హించును గాత

ఇట్లు
కవివాదరేఖువు
కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రి

నరసన్నపేట,
6–10–58

ప్రశంసాపత్రము

మిత్రతుల్యులగు శ్రీ కట్టి భీమలింగాచారిగార్కి

ఆర్యా!

మీ భిల్లఫల్గునీయ నాటకము నటనటఁ జూచితిని నాటకమునకుఁ బ్రత్యక్షముగ సంబంధించిన కథా భాగము తృతీయాంకాంతర్గతమే యయ్యు నైదంకముల నాటకముగ రచింప ననువగు పూర్వాపర సన్నివేశములఁ గూర్చుకొను టలో మీయత్నము బాగుగనే యున్నది సరసరసోచితగా సంభాషణలు గల్గి పూర్వనాటకరచనామార్గానుసారియైన యీ మీ కృతి

"మిత్ర సంఘము మెచ్చ చిత్ర పద్యములతో
"

సన్న పద్యమునఁ బ్రకటితమైన మీ కవితా సామర్థ్యమును

సర్వథా ధృవపడుచుచున్నది వ్యావహారిక భాషకును, ఏకాంకి కాది సంక్షిప్త రచనలకును నాదరణగల నేఁటి కాలమున గ్రాంథిక భాషలో నైదంకముల నాటకమును రచింపఁ బూనిన మీ పూనిక ప్రశంసాపాత్రము నాటకోచిత కథా వస్తుగ్రహణముననునిదియాకర్షకమే యగుచున్నది అలంకారవ్యాకరణాది శాస్త్రపరీక్షకుఁ గవితా కన్యను నిలువఁ బెట్టుట యాఱవమహాపాతకముగ నెన్నఁబడు నీ దినములలో నవ్యానికి సంబంధించిన విషయములఁ దడవ నా కభిమతము కాదు అట్టియవసరము లేకుండగనే చాలవఱకు రచింపఁ జాలిన మీబోంట్లయెడ నిట్టి శంకలకుఁదావుండదు సర్వథా యీ మీకృతి యాంధ్రనాటక వాఙ్మయమునఁదగు స్థాన మాక్రమించి మీ ప్రయత్నమును సార్థక మొనర్చుగాత మని హృదయపూర్వకముగఁ గాంక్షించుచున్నాఁడను

ఇటు

భవదీయ శ్రేయోభిలాషి

సం॥ బి వి సూర్యనారాయణ M A

భాషాప్రవీణ

పర్లాకిమిడి కళాశాలాంధ్రోపన్యాసకుడు

సదాశయము

ఉ॥ హృద్యము, సర్వమాన్య రసికఽకేనసమిద్ధవిశాలబుద్ధి సం
వేద్యము, సద్గురూక్తపద ఽ వీక్షణ గమ్యకవిత్వతత్త్వసం
పాద్యముదార ధీరత చఽమత్కృతసత్కృత గద్యపద్యసం
పద్య మహో! భవద్విమలఽవాఙ్మయ మార్యసమీడ్య
సత్కవీ!

కం॥ ఇల్లు చతుర్దశభువనం
బిల్లాలు పరాద్యశక్తి ఽ పృథుమహిమా సం
పల్లలితుఁడుకృతక
భిల్లుఁడు నినుఁబ్రోచుఁగాతఁబ్రేమన్సుమతీ

ఏలూరు
1—5—57

ఇట్లు,
చిదానందలహరీ, రసకోల్లాసాదిక గ్రంథకర్త
అద్దేపల్లి కుటుంబరావు

అభిప్రాయము

చ. సరళసమంజనాతి మృదు । శబ్దపరితముఁ బ్రస్ఫుటార్థ బం
ధురమనవద్యహృద్యగుణ । తోషితమైతగు బిల్లఘల్గునీ
యరుచిరనాటకోత్తమము । నార్యులుమెచ్చరచించితౌరసు
స్థిరముగ వీమలింగకవి । శేఖర సద్ధిషణా దురంధరా !

చ. మనములరించె నీకవిత । మంజుల కల్ప సుమాసవంబు నా
నినగతిఁదావి చందనము । నిండనలందినమాడ్కిఁ గ్రముం
చిన విడె మబ్బుపొలికను । జెప్పెడిదేమిఁక నీకు నీవెగా
కెనయగు వారలెవ్వరు మ । హిస్థలి నిప్పటిసత్కవీశ్వరుల్

ఇట్లు
భవదీయమిత్రుఁడు
నాపేటి సూరిలింగము దేవరకవి
తిలారు

కృతిసమర్పణము

శా॥ శ్రీ పట్నాయక వంశవార్ధి విధుఁడై
శీతాంశురమ్యాస్యుఁడై
పాపారాయకుమారుఁడై గుణినుత
వ్యాపారుఁడై భూమిపై
నేపుంగాంచి విలాసియై దివములో
నింపొందు సంగాతికిన్
బాపద్వేషికి రామరావునకు శుం
భత్ప్రేమనర్పించెదన్

ఇట్లు,
గ్రంథకర్త

మనవి

నేనీ నాటకమును సుమారు పదివత్సరముల క్రిందట నాయిఱువదిరెండవయేట నాటకప్రదర్శనాభిలాషులగు మిత్రవర్గ్యుల ప్రోత్సాహమున వ్రాసియుంటిని. తదుపరి జీవనాధారమునకై నేను రివెన్యూ డిపార్టుమెంటులో గుమాస్తాగాఁ జేరి గ్రామాంతరముల వసింపవలసివచ్చుటచేతను, ప్రోత్సాహకులగు మిత్రులుగూడ జీవికకై తలయొకదారి బట్టుటచేతను నీ నాటకమింతవఱకుఁ బ్రదర్శింపఁబడుటకుఁగాని ముద్రింపఁబడుటకుఁగాని నోఁచికొనలేదు. గతించిన పదివత్సరములలో నీప్రతియొకటి నాయొద్ద నున్నదనువిషయమునుగూడ మఱచి నా యుద్యోగ నిర్వహణ విధులలోనే మునిఁగి కాలము గడపుచుంటిని. ఇట్లుండఁ బ్రస్తుతము నేను పనిచేయుచున్న పాతపట్నం తాలూకాకచేరీలోఁ బ్రస్తావికముగా నా రచనల ప్రసక్తిరాఁగా నముద్రితమగు నాటకమొకటి నాయొద్దనున్నదను విషయము జ్ఞప్తికివచ్చినది. నేనప్పుడా విషయమును బ్రకటింపఁగా నప్పటికి పాతపట్నం అసిస్టెంటు మేనేజరుగా నున్న శ్రీ కొల్లూరు వేంకటేశ్వరులుగారున్ను, అప్పటి మైనరు యిరిగేషన్ ఓవర్సీయరుగారైన శ్రీ T రామారావుగారున్ను పర్యాలోచించుకొని యీ నాటక ముద్రణమునకుఁ దప్పక ప్రయత్నించెదమని వాగ్దానమొసంగి తోలుచోలవారే వారికిదోఁచిన ధనసహాయమును వెంటవెంటఁ జేకావించి

మఱియు వారికనుకూలురగు వారిచే నింకఁ గొంతధనము నిప్పించిరి ఇఁక నీనాటకము నెట్లైన ముద్రింపించఁగల్గుదునను విశ్వాసము నాలో జనింప నేనును గొంత ప్రయత్నించి యప్పటికి డిప్యూటీ పంచాయితీ ఆఫీసరుగానున్న శ్రీ K అప్పారావుగారిద్వారా కొంతపైకము సంపాదింపఁ గల్గితిని ఇట్లు కొంతధనమును సేకరించి యింతద్రవ్యము లభించిన దనియు దీనితో గ్రంథముద్రణము పూర్తియగునాయనియు ఏలూరులోనున్న నా జనకపితృపాదులగు బ్రహ్మశ్రీ కట్టి గంగరాజుగారికొక లేఖవ్రాయఁగా వారు వెంటనే లభించిన ద్రవ్యమును బుస్తకమును బంప్రమనియు మిగిలినది మేము పూర్తిచేయుదుమనియుఁ బ్రత్యుత్తరమొసంగినారు నేనును పరమానంద భరితుఁడనై లబ్ధద్రవ్యమును బుస్తకమును బంపఁగా నేఁటికీరూపమున నీగ్రంథము వెలువడినది ఈ గ్రంథముద్రణమునకుఁ దోడ్పడిన మహోదారులందఱకును గృతజ్ఞతాపూర్వకవందనము లర్పించుచున్నాఁడను అతి బాల్యమున శాస్త్రజ్ఞాన మిసుమంతయులేని వయసులో రచింపఁబడిన దగుట యిందనేక దోషములుండవచ్చును వానినెల్ల సౌహృదంబునసైఁచి యిందున్న సుగుణములనే గ్రహింప సహృదయులగు విద్వజ్జనంబులను వేఁడుచున్నాను.

ఈరూపకము నత్యంతాదరముతోఁ బరిశీలించి వాత్స ల్యముతోఁ దమతమ యభిప్రాయాదుల నొసంగిన శ్రీ అద్దే పల్లి కుటుంబరావుగారికిని, ఏలూరు కళాశాలాంధ్రోపన్యా

సకులగు శ్రీ పండితారాధ్యుల చినవీరేశలింగము (B A Honrs) గారికిని, పర్లాకిమిడి కళాశాలాంధ్రోపన్యాసకులగు శ్రీ B V సూర్యనారాయణ (M A) గారికిని, శ్రీ సోపేటి సూరి లింగముదేవరగారికిని కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనశతంబు లర్పించుచున్నాఁడను

ముఖ్యముగా నీ గ్రంథము నామూలాగ్రముగఁ బరి శీలించి నిర్హేతుక ప్రేమతో పరిష్కరించి యమూల్యమగు పీఠికనీగ్రంథముఖాలంకారముగ నొనర్చిన "విమర్శకాగ్రేసర, ధర్మభూషణ, శివశరణ, ఐతిహాసికసమ్రాడా" ద్యనేక బిరు దాభిశోభితులగు శివశ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారికిని, తమ ప్రేమపూరితాశీర్వాదము నొసంగిన మద్గురువరేణ్యులు పండిత ప్రకాండులునగు శ్రీ కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రిగారి కిని ప్రత్యేక భక్తిపూర్వక వందనశతసహస్రంబు లర్పించు చున్నాఁడను

కం చెల్లదె వచింప నా మే
నల్లుని సోంటివంశ్యున స్మత్కృతి ము
ద్రోల్లసనచిత్తుఁ గవితో
ద్యల్లాలసుఁ జంద్రశేఖరాచార్యునిటన్

ఇట్లు
విబుధసుకవిజన విధేయుఁడు
కట్టీ భీమలింగాచారి
గ్రంథకర్త

వాతపట్నం,
8—10—58

ముద్రణ ధనప్రదాతలు

శ్రీ K వెంకటేశ్వరులు B A, అప్పటి అసిస్టెంటు మేనేజరు పాతపట్నం
, T రామారావు, అప్పటి మైనరు యిరిగేషను వోవర్సీయరు పాతపట్నం
, B వాసుదేవరావు B L, రివెన్యూ యిన్స్పెక్టరు మెలియాపుట్టి
K విఘ్నేశ్వరాచారి రివెన్యూ యిన్స్పెక్టరు పాతపట్నం
,, A వెంకోభారావు, రివెన్యూ యిన్స్పెక్టరు ధర్మలక్ష్మపురం
, Y బ్రహ్మలింగస్వామి, అప్పటి రివెన్యూ యిన్స్పెక్టరు టెంబూరు

, P నరసింహారావు ,, S ఆదినారాయణ , M V సత్యనారాయణ	అప్పటి అసిస్టెంటు మేనేజరు ఆఫీసులోని యుద్యోగి బృందము

,, కట్టి గంగరాజు ఏలూరు
, లండ రామమూర్తి, సీది
, P వెంకట్రావు, ఘనసర
,, G శ్యామసుందరరావు వడ్డంగి
,, P వరహాలునాయుడు, భామిని

మ॥ పరమోదారగుణ ప్రకాశితమన స్సంకేజులుద్యత్కళా
దరణోపార్జిత సద్యశస్కులురు విద్యావైభవోపేతులీ
సరసుల్ వీరలనెల్ల నిర్భరకృపాసంపూర్ణుఁడ ద్రీంద్రజా
వరుఁడ శ్రాంతమొసంగుఁగాక వివిధైశ్వర్యాయురారోగ్య
ముల్.

ఇట్లు
కట్టి భీమలింగాచారి
గ్రంధకర్త

పాత్రలు

పురుషభూమికలు

పంచపాండవులు
శ్రీకృష్ణుఁడు
వ్యాసుఁడు
మాయామౌని (దేవేంద్రుఁడు)
దేవేంద్రుఁడు
శంకరుఁడు
కిరాతుఁడు
ప్రమథులు (ఇరువురు లేక మువ్వురు)
మాతలి
బృహస్పతి
రోమశుఁడు
దిక్పాలురు (ఏఁడుగురు)
పాండురాజు

స్త్రీభూమికలు

ద్రౌపది
పార్వతి
కిరాతి
ఊర్వశి
అప్సరసలు (రంభాదులు ముగ్గురు)

ఓమ్

భిల్లఫల్గునీయము

(నాటకము)

(నాంది)

శా. శ్రీసాంబాంగగసర్ధదేహమది రాశ్లేషింగాంచి దేవీ! నినున్
మోసంబేమియుఁ జేయ భిల్లివగువాఁడై భూర్యాహవాలోకనో
ల్లాసం జేసెదనంచుఁ బాశుపతభక్త్యావాప్తిపై ఫల్గునున్
వాంఛం బ్రోచె మభిల్లమూర్తి కరుణాపాథోధి మిమ్మోముతన్

(నాంద్యంతమున నటీసూత్రధారులు)

సూ.—నటీవశీ! నేఁడీ పౌర మహాశయులు మనల నొక్క రసవన్నాటకంబుఁ బ్రదర్శింప నాజ్ఞాపించి యున్నారు ఎద్దానినాడి యీరసికజనాకీర్ణసభారంజనముగావింపఁ గలము.

న.—ఆర్యా! సర్వనాటకాలంకార పారంగతులగు మీరిట్లాలోచించుటం జూడ సర్వజ్ఞుండగు శంకరుండు భిల్లుఁడై ఫల్గును బహుసారపరీక్ష సేయఁబూనినట్లున్నదే కాని నిక్కంబుగా మీరెఱుంగరే?

సూ —మేలుమేలు నటీమణీ! యీ యుపమానముచేఁ
జక్కని నాటకంబొండు స్ఫురింపఁ జేసితివి

న —ఏమది మహాశయా?

సూ —అది భిల్లఫల్గునీయము

న —ఏమీ భిల్లఫల్గునీయ మననొక నాటకముగూడ రచింపఁ
బడెనా? ఎవరు రచించిరి?

సూ —ఆ నాటకంబునే యెఱుంగవా? అట్లైన వినుము

సీ. మిత్రసంఘము మెచ్చఁగ జిత్రపద్యములతో
ఘటియించె శర్వాణ క్షేత్రమాలఁ
చారవర్గము హేమ పదకంబు నర్పింప
వ్రాసె భార్గవవీర వరు చరిత్ర
సత్కవీశులు సంత సమున సంభావింప
బసవ కల్యాణ కావ్యమును గూర్చె
రసికవర్యుల చిత్త రంగంబు లలరింప
నీ నాటకంబు సంధాన పఱచె

గీ. నిఱువదియు రెండు నేండ్ల వాఁ డిందు వదన
క్షత్రి వంశామృతాబ్ధి రాకా విధుండు
భీమ లింగాఖ్యుఁడతఁడు సంవిత్ప్ర శస్త
సుకవి పండితసేవన ప్రకట బుద్ధి

న —అట్లైన నిఁక నాలసింపనేల?

సూ —ఏమియు లేదు పాత్రల సిద్ధపఱుపవలయును పదపద
(నిష్క్రమింతురు)

ప్రథమాంకము

(ద్రౌపదీ సహిత పాండవులు)

ధర్మ — ప్రియులారా! నేటితోడ్లో యొక వత్సరంబు సుఖముగా గడచినది సాజ్ఞాతవాసంబుఁగా నింకంబన్ద్రెండు నెలలు గడపవలసి యున్నది అయ్యదియు మన శ్రీకృష్ణ భగవానుని దయచే సుకరంబుఁగా గడపఁగలము రండు రండీద్వైత వనంబు నెద్దియే నొక్క రమ్య ప్రదేశంబున విశ్రమింతము (అటునిటు చూచి) ఆహా యీ ప్రదేశమెంత రమ్యముగా నున్నది పరిపక్వఫలసమేత చూతాదిభూజాతంబులు, సంఫుల్ల పుష్పమరందసక్త లతాజాతంబులు, సరస్సరోజనృత్యానందమిళింగసంగీతంబులు మన పారవశ్యంబుఁగూర్చుచున్నయవి తమ్ములారా! ఈ వత్సరంబునకిందు విశ్రమింప నామనం బిచ్చగించుచున్నయది మీ కిది సమ్మతమే

భీ — అగ్రజా! మీ యాశయమే మా యాశయము తప్పక యిందే విశ్రమింతము తమ్ములారా! రండు మనము పోయి కుటీర నిర్మాణ కార్యంబునఁ బాల్గొందము

అర్జు — అట్లే నడువుడు

అందఱు — సాదరా! యాదివ్యోపలనే యుందుము

ధర్మ — శీఘ్రముగా నొచ్చెదను

(విహారకుల నిష్క్రమించుట)

ధర్మ — దేవి! పాంచాలరాజపుత్త్రి! ఈ ప్రదేశమెంతయు రమణీయకముగా నున్నదికదా!

చ. కల కంఠకంఠవర గానరవ ప్రతిశబ్దితాటవీ
కలకలముల్ మనోజ్ఞపరికల్పిత దుఃఖము
దూలఁజేయఁగా
విరిసి సరోజషండమకరంద సుగంధనిగుంభితానిలా
వళులు పథాటనశ్రమము వాపఁగ నిష్ఠలమింపు నింపదే

మఱియు ననేక పరిచారికాసేవ్యమానమహాంతఃపుర సంచారిణివగు నీకు

సీ. తేటి యంటుఁగొంది తెమలు నీహమరాజ
కోమలామలశయ్యఁ గూర్చుఁగాక
తాగునంతనె చిందు తమ్మి తేనియఁ గ్రోలి
భవ్యంబుగా నళుల్ పాడుగాక
సోలయు నంతనెపోయి పులకించు నీగాలి
విలసల్లు సురటియై వీచుఁగాక
విన మనంబు కరంగు వేడుక పల్కుల
నిశుకాదులు ప్రోత్సహించుఁగాక

గీ. దీన జనతాశరణ్య యీ కాననేంది
రామతల్లియె ముఖ్యాళి యై మనమ్ము
రంజలగఁ జేయుఁగాక యో మంజులాస్య
మోహనాంత పురావాస ముదముగూర్చి

కావున నంతఃపురసౌఖ్యంబుగా నీ కాననవాసంబుఁ గని విచారమ్ము దూరము సేయుము

ద్రౌ — ప్రాణేశ్వరా! సమస్తావనీపాలమకుటమాణిక్యమరీ చాంచితములగు మీ రే యీకఠినోపలసంచారంబునకు నోర్వక మనోహర లతాలతాంతశోభాకలనం బున కానందించుచుండ నాథానుసారిణి నగు నా కానంద మున కేమి లోపము? అయిన నొక్కొక్క వేళఁ బూర్వ ప్రస్తుత దశాసమీక్షణంబు సేసిన నా మనంబు నీరయి పోవుచుండు

ఉ. ఈక్షణమాత్రముజ్జగముఁ బెట్టటు ద్రిప్పఁగఁ జాలు శౌర్యసం
దక్షులు వశ్యులై యనుఁగు దమ్ములు నల్గురుగారవింప స
ర్వక్షితిపాలకుల్ గొలువ రాజ్యము సేసెడి మిమ్ము నిప్పుడీ
రూక్షవనీ శిలాశయన రూఢులఁగాఁగని యోర్వశక్యమే?

ధర్మ — దేవీ! సకలధర్మరహస్యజ్ఞవు లౌకికవ్యాపారపారీ ణవు నగు నీ విట్లు పల్కందగునే? సర్వకష్టసుఖం

బులు పురాకృతఫలప్రాప్తంబులనియు నవశ్యానుభావ్యంబులనియు నెఱుంగవే? మనవలెనే పురాతన మహారాజచంద్రు లెందఱో కాలవశంబున నిడుమలం గుడువరే?

క. నలదమయంతుల సీతా
జలజాక్షి రఘువులను శ్లాఘించెడి యా
విల సత్కథాసమూహము
లిఁ నెఱుఁగవె? భాగ్యహీనులె? యాధన్యుల్

ద్రౌ — ఆర్యా! శనిమా విష్టుఁడై నలమహీపాలుండను, జనకు రాజ్ఞాబద్ధుఁడై రఘురాముండును వనములకేఁగ వలసెంగాని మీవలె వంచితులు కాలేదుకదా! మాయాద్యూతంబుఁగల్పించి సర్వస్వ మపహరించి కట్టుపుట్టంబులతో మనల వెడలఁగొట్టు సుతునట్లే చూచుచు మిన్నకుండిరే కాని, మామగారైన వలదని వారించిరా

ధర్మ — భామినీ! ఒకరు వారింపలేదని దూఱనేల? అట్లొక వేళ పెదతండ్రిగారు వారించియున్నను మన కసత్య దోషంబు సంభవించి యుండదే?

ద్రౌ — నిర్మాయిక ద్యూతమైనచో నట్లేయగు మొదట జూదమే మాయికమైనది గాన యట్టి దోషంబులేదని తాను వారింపవలను గాదా? అయినను పుత్త్రప్రో త్సాహకుండగు నతఁడేల యడ్లొనర్చు

మ సభలోఁబెద్దలుఁబిన్నలున్ సమవిత ॥ స్థానంబులన్ పౌరుషా
రభటిన్ మీసలుఁద్రిప్పఁబౌరుషవిదూ ॥ రవ్రీడమీరొందఁగా
రభసవ్యాపృతి మత్కటీమలినవ ॥ స్త్రంబూడ్చు వేళన్ సభా
ప్రభువుల్ సవ్వఁగనాలకించుటయెటుల్ ॥ ప్రాప్తించు నాత్మేశ్వరా

(భీమాదులు ప్రవేశింతురు)

భీమ —ఓమానినీ మణీ! ఏటికిట్లు మాఱిమాటికిఁ బౌరుష విహీనులని మాబాహుసారంబు లెఱుంగనట్లెత్తిపాడిచెదవు?

శా చేతంబట్టి మదేభరాజశతమున్ ॥ శీర్యన్మహాంభోధర
వ్రాతంబోయనమింటికిన్ విసరుదీ ॥ వ్యద్బాహువిక్రాంతుఁడీ
వాతూలాత్మజుఁడేటికిన్ వెఱచెనో ॥ పార్థాదియోధాగ్రవి
ఖ్యాతుల్ దేనికిలోఁగిరో యెఱిఁగి యి ॥ ట్లాడంగ సంభావ్యమే?

ఈ పాండవేయుల క్రోధానలజ్వాలిక లేమాత్రమైనఁ బైకి పొంగియుండునెడల నాధార్తరాష్ట్రవంశారణ్యంబు సమూలంబుగా దగ్ధంబుగాకుండెడిదే పాండవేయులందఱు నేల?

ఉ సోదరునాజ్ఞ యింతయినఁ ॥ జొప్పడియున్న నిమేషమాత్రమ
న్నేమరబాహుదండసము ॥ దీర్ణగదావివిధప్రచాల నా

నాదితమారుతంబై పర సంపదరా మహార్ద్రి ప్రవి
చ్ఛేదమొనర్చి దుష్టకురువంశము హింసించునే?

ద్రౌ — ఏల యీ వృథా పరోక్షప్రలాపంబులు. కార్యరూపము దాల్చినంగదా తత్ప్రయోజనము.

భీ — అన్నగారూ! పవిత్రక్షత్రియవంశసంజాతులమై బాహుబలప్రసిద్ధులమై పరులచే నవరక్లిష్టులమైయుండ దానివే వాడ చూచుచుండుటయేల? ఇప్పటికైన సెలవిండు ధార్తరాష్ట్రకజంబు సమూలంబుగా పెకల్చి యిలాతలంబెల్ల మీపాదాక్రాంతము గావించెద

ధర్మ — తమ్ముఁడా! భీమసేనా! ఎవంతటి సామర్థ్యంబు కలవాఁడవే కాని

క॥ ధర్మపాశ నిబద్ధ సం ॥ దర్భ వశత
బాహు శౌర్యంబు లవిబయ ॥ ల్పడఁగఁ జన్నె
కాలమిది గాదు యుద్ధరం ॥ గమున కుఱుక
అవఱకు శాంతిపూనుమో ॥ యనిలపుత్ర!

భీ — ఏమి శాంతి! క్షత్రియ కుమారులకు శాంతియా భూషణము

ధ — క్షత్రియకుమారులకుఁ బౌరుషంబే యలంకారమైనను నయ్యది ధార్మికమైననే గదా ప్రకాశించును

భీ — అట్లయినను మనమిప్పట్టున యుద్ధమునకై బయలు దేఱుట ధర్మబద్ధమే కాఁగలదు

ధ — ఎట్లు కాఁగలదు?

భీ —మనమిప్పటికిఁ బదుమూఁడు మాసంబులు వనవాసంబుఁ గడపినారముగదా మన యొడంబడికయు బదుమూఁడు వత్సరంబులేగదా సంవత్సర ప్రతినిధిగా మాసంబు లెక్కించుట ధర్మశాస్త్రమర్మమే కద ఇంకను నధర్మమని సందేహింపనేల?

అర్జు — అగ్రజా! ఈ యనిలకుమారు వాక్యంబులెంతయు యుక్తియుక్తముగా నున్నవి కాన సందేహింపనేల?

శా॥ దిక్కుల్ మ్రోయఁగ నబ్ధులేఁడు రభసోద్రేకంబునం బొంగఁగా
నక్కూరవ్యసుదంచియు తామలమణిహార్యాసనం బూఁగఁగా
రిక్కల్ రాలఁగ వేయు మాఁడనబేరిన్ వైరిపీప్రజ
న్యక్కారోజ్జ్వల గాఢసారవిభవవ్యాపారమేపారఁగన్

నకు —సోదరా! నిశ్చయముగా యుద్ధసన్నద్ధులము గావలసినదే అన్యాయముగా మనకీ బాధలఁ గల్పించిన యద్దురాత్ముల నింక సైఁపరాదు

సీ॥ సకలావనీపాల సంఘసేవితుల నా
తతవనీ మృగనిషేవితులఁ జేసె
మణిమయ ప్రాసాద మందిరావాసుల
ఘోరాటవీవాసి కులను జేసె
తూలికాశయ్యా కుతూహలాంగుల మహా
కఠిన పాషాణ సంగతులఁ జేసె

ఘనసార కస్తూరికా కాలిప్తగాత్రులఁ
బ్రకట భూరేణు లిప్తకులఁ జేసె

గీ. నట్టి యీ వ్యాప్రపూర్ణ చిత్తాంబుజాతుఁ
బ్రళయకాలానలోగ్ర మార్గణ కదంబ
దారితాంగునిఁజేసి యుద్దండ పరిభ
వాగ్ని కీలలచే దహింపంగవలయు

సహ - అంతియగాదు సహోదరులారా!

గీ. పృథుల బాహా మహోధామ భీము భీము
పరిలము లయందుఁ ద్రోచిన పలము సంగ
దుష్టదుర్యోధనాఖ్యకుఁ దోయమధ్య
బాధితాంగునిఁగా నొనర్పంగవలయు

దౌ - ప్రాణేశులారా! ఎవంకిఁ దోఁచినట్లు వాదాడిరేగాని
నా సమయంబు నెవ్వరు గుర్తింపరైతిరే

భీ - బామినీమణీ! ఆనాఁటి సభామధ్య కృతప్రతిజ్ఞ నేను
మఱవలేదుసుమా

మ. అలదుర్యోధను పెందొడల్ విఱిచినిర్యద్రక్తధారాసమా
కలనక్లిన్న శిరోజపాశఁగ నినుంగావించినీమాటయున్
ఫలితంబుంబొనరించువాఁడ రమణీ ప్రాఘోర
చింతామహా
కులిత స్వాంతము పల్లవింపనిఁకపైఁ గుందంగనీకేటికిన్

ధర్మ - తమ్ములారా! ఎందుకీయసమయ రౌద్రాలాపంబులు.

ఉ ధర్మవిదూరచిత్తులకుఁ | దార్కొనఁ బోవుజ
యేందిరాసతీ
నర్మవచోవిలాసములఁ | గన్ విననయ్యెడిఁగాన మర్మయు
గ్ధర్మసమర్ధనీయగుణ | గౌరవమూదటఁబూని దుర్యశః
కర్మము సేయఁగాఁదగునె | కాలమురావలదే ?
జయాప్తికిన్

అర్జు —అన్నయ్యా ! సకలధర్మ స్వరూపులరగు మీ మాట
కెదురాడ నోపంగాని—

చ జయమునకేమిశంక పృథు | శౌర్యయుతావరజవ్రజంబుని
ర్భయముగ శత్రులన్ శమన | పట్టణపాంథులఁ జేయనేర్వ న
వ్యయవచన ప్రభ వుఁడగు | వారిజనాభుఁడువత్స
లాత్ముఁడై
జయముఘటిల్లు మీకెయని | సంతతమున్ వచియింపు
చుండఁగాన్

నకు —భీమసేను వచన ప్రకారంబు ధర్మశంకయు విజయు
వచన ప్రకారంబు విజయ శంకయుఁ దీఱిపోయినవి
గాన యింక నుపేక్షింపనుచితంబు గాదు

శా లాక్షాగేహములోపలన్ మమ్ములనె | ల్లంబెట్టిమాయాకళా
దక్షుండై దహియింపఁజూచినదురా | త్మఖ్యాతు
దుర్యోధనున్

శిక్షింపందగు వేచేరతె నృపు క్షింపంగ రాదా సరో
జాక్షౌన్నగ్రహ మున్న గా ఘుజ ప్ర వ్యంబాగదీపైనిఁకన్

సహ —

చ నిజము నిజమ్మ సాదరసు నితివచస్సు వచించెనాఁడ వ
—జముగ ... గాలునివేటికిఁ చుచ్చ
దమ తల్
బ జములొనన్న వే యయినఁ భూమి సు ...డయ
కారి ఇందు పం
కజ వదనా ... ఎగుఁగాదె యింద్ర కై

ధర్మ — (తనలో) ఈ సహదేవుని వచనంబు లెప్పుడును భావికార్య సూచకంబు లగుచుండు ఈతఁడువల్కి నట్లె శ్రీ కృష్ణ పరమాత్ముడే తెంచి వీరి యావేశము శాంతింపఁజేసిన మేలగుఁగదా! (ప్రకాశము) తమ్ములారా!

ఊ ఇన్నిదినాలనుండి నను నెప్పుడుబాయకయున్న
మీరు మీ
యన్నగుణంబుగుర్తెఱుఁగ రయ్యెయొ ధర్మవిదూరమా
జయా
ఘ్యన్నతికై మనంబు వొడఁబోదటు కావున నింక
నెన్నఁడే
నన్నరకారి వచ్చినఁ ద దాశయరీతి నొనర్తమోర్వుఁడీ

ద్రౌ — (తనలో) ఈ సకలోపాయ దుర్యోధనుడగు ధర్మ పుత్రుండు మిషఁబన్ని తమ్ముల శాంతింపఁజేయు

చున్నాఁడు కానిమిమ్మాయన కప్రీతియేల కలుగవల
యును ?

(అంతర్గాంగలము)

సహ — ఏమి యీ కలకలము మన ధర్మరాజు నమోఘవచన ప్రకారంబు శ్రీకృష్ణుఁడే యేతెంచుచుండెనా యేమి !

భీమ — లేక మద్గదాఘాతంబులఁ బాలువడ దుర్యోధనుండే వచ్చుచుండెనా !

అర్జు — (లేచిచూచి) ఆహా ! మన కృష్ణ భగవానుఁడే ! నిస్సంశయము

చ. అదె గరుడధ్వజంబు జలదాప్తపు ధాశ్వఖలీన సర్పముల్
చెదరఁగ నద్భవీ విలసిల్లుచు నున్నది నిస్తులంబుగా
నదెయనతాచ్ఛకాంతి విధమంతటఁ బర్వెడిఁగాన యాతఁడే
యదుకులభూషణుండగు సహాచనుదెంచెఁ దలంచినంతలో !

ధర్మ — (తనలో) భక్తవత్సలుఁడు మదాశయము నెఱవేర్చెఁగాక ! (ప్రకాశము) సోదరులారా ! ఎదురు పోవుదము రండు

(కృష్ణసహితముగా వచ్చును)

ధర్మ — బావా ! యశోదాది పుణ్యాంత పురస్త్రీలకును బలదేవ ప్రముఖ బాంధవులకును సర్వయాదవులకును శ్రేయంబే కద ?

శ్రీకృష్ణ — ఆహాఁ !

ఉ. బందుగులెల్ల భద్రగుణ బంధురులై విలసిల్లుచుండ్రె మీ
నందనుఁడైన పార్థయు దినంబు దినంబును గ్రీష్మకాల మ
ధ్యందిన చండభానుని విధంబునఁ దేజమునందుచుండె సా
సందులు మూఁదవుర్, వ్యథ మనంబున నొక్కటి
మిాగులెం వియే

నన్నెటఁగన్నను వారలెల్లఁ బాండవు లెచటనున్నారు? ఎప్పుడు వత్తురు? అను ప్రశ్నలచే ననుముంచివేయుచుందురు వారికి సమాధానము లిచ్చుసరికె నాపని తీఱిపోవుచుండు

అర్జు —ఏదయాసంప్రాప్తిచే సర్వకాల శుభానుభూతులమగు మాకునై చింతింపనేల?

శ్రీ —ఏమిశుభంబులనుభవించుచుండిరి మీ యీమస్తు కాంతారవాసక్లేశంబుఁ గాంచు నామనంబే ఖేదిల్లుచుండ నిజముగా మీకెట్లున్నదో కదా?

భీమ —మా యీ క్లేశంబు సహింపలేకున్నఁ దన్నివారణంబు సలుపరాదా

శ్రీ —ఏమేమి! భీమసేనా!

శా. ఏనామీవ్యథఁ బాపువాఁడనహహా యీ మాట
లిట్లాడఁగా
నీ నోరెట్టులువచ్చె? నిష్ఠురగదా నిర్ఘాత పుంజంబుచే
సానీకంబుగఁ గౌరవున్ దునిమెదీ వంచుండలంపన్ సురా
పానోన్మత్తుని రీతినాఁడితి విటుల్ బావా! యిదే
సత్యమా?

భీమ — శ్రేయోఽర్థివని తలంచి మా బాధా నివారణో
పాయంబుఁ దెల్పెదవని కోరితిఁగాని మా దౌర్బల్యం
బుచేఁ గాదు ఇంతలోననే

శా. నీ యాదవ్యముఁ జూపినాఁడ వహహా! నీవేమహా వీరుఁ గా
కే యుంటోదువె? పాండవేయులు బలోత్సన్నేషుల్
గదా! చాలునీ
నాయం బేరికిఁ గావలెన్ ఘనగదా సంపాత సంఘాతమే
పాయం జేయఁగఁ జాలుఁ గౌరవజన వ్రాతాయు
రంగంబులన్

ధర్మ — ఆఁ! ఆఁ! భీమసేనా! మనకష్టోపశమనంబొనర్ప
నేతెంచిన దయాసింధువునా తూలనాడుట?

భీమ — ఔనౌను మనకష్టోపశమనార్థమే యీతనిరాక?

ఉ. గొల్లలయిండ్లలోఁ దిరిగి గోడలుమిద్దెలు గెంతి దొంగయై
చల్లయు వెన్నయున్ మెసవి చాలక వన్యమనోజ్ఞవస్తువుల్
చల్లఁగ మెక్కఁగా దిగియె సంబరమొప్పఁగ నిప్పుడీతఁడో
యల్లలితప్రభావగుణసాంద్ర! యెఱుంగ మెవీని చెయ్దముల్

శ్రీ — నిజము నిజము మారుతీ! బాగుగా గ్రహించినాఁడవు
ఏమందువేని—

గీ. పాకవిద్యాప్రశస్తవిభ్రాజవగుటఁ
ద్వత్కరాన్నంబుఁ దినఁగ సంతసము గల్గ

వచ్చినాఁడు నేనేగ వంటయింటి
దాఁకి పట్టుము బావా! ముదంబుతోడ

అర్జు —తొందర పడెదరేల బావా! ఇంటికివచ్చినవారి నాద
రింపక పంపుములే సైఁగా—

గీ పుత్రికాస్తన్య పానంబు చేతనైన
నోటిచేదెల్లఁ దిఱఁగా నీటుగలుకు
మధుర పాయస పూపసంభారములను
మెచ్చుచూపింతు మయ్యా సమ్మదము గనుము

ధర్మ —తమ్ములారా! పరిహాసములు మితిమీఱుచున్నవి
ఇఁక చాలింపుఁడు. బావా! నీమఱందు లవివేకమునఁ
బల్కిన హాస్యవచనంబుల సైరింపవేఁడెద

శ్రీ —సైరించుటకిందేమి యున్నది? మఱందులనియు
హాస్యములనియు నేనేగదా పల్కితివి

సహ —ఈ హాస్య ప్రసంగములచే మన నిశ్చిత కార్యమే
మఱచినారము

శ్రీ —ఓహో ఏదియో క్రొత్తవిషయంబు వినఁబడుఁ
గాఁబోలు ఏమి నిశ్చయించితిరి?

భీమ —మమ్ముల నన్యాయముగా వంచించి మాసర్వస్వమప
హరించిన ధార్తరాష్ట్రుల యుద్ధమున సంహరించి
మారాజ్యమును మే మనుభవింప నిశ్చయించితిమి

శ్రీ —భేష్ భీమసేనా! ఆమాట మొదటనే చెప్పియుంటిని
ఇంక నాటంకమేమి?

అం —ఏమియులేదు అగ్రజునాజ్ఞకు నీయాశీర్వాదము
నకు నెదురు చూచుచున్నారము

నకు - కావున వేగ దీవించి పంపుము

సహ —మఱియు నజాత శత్రునొడంబఱచి మాకనుకూలుఁ
డవుగమ్ము

శ్రీ —ఓహో! ముఖ్యవిషయమునె మిగిల్చితిరే! ఏమి
ధర్మపుత్రా! ఆజ్ఞ నీయ నాటంకమేమి?

ధర్మ —బావా! అడుగవలయునని యడిగితివే కాని నా
మనోనిశ్చయంబెఱుంగవే?

శ్రీ —అయిన నిమ దేభంబు లాగుటెట్లు?

ధర్మ —నీహితోపదేశ శృంఖలా నిబద్ధులంజేయుదు వనియే
గదా నిన్నుఁ బ్రార్థించుట

శ్రీ —సరి సరి ఇది యొకటియా! అగ్రజాజ్ఞానుసారులార!
ధర్మపథైకసంచారులారా! సకలధర్మ స్వరూపుఁడును
రాజతంత్రపారంగతుఁడునగు నీధర్మపుత్త్రుని వచనం
బులలోని విశేషంబు గుర్తింపరేమి? ఏల వృథా
యుద్ధమునకై తొందర వెట్టెదరు?

చ తగదిది వేళగాదు బలస్థైర్యములన్ బయికుబ్బఁ జేయఁగా
నగణితసంఖ్యలై యురెక నాకురుసైన్యములెల్లఁ
మున్ను మీ
మగటిమి కోర్వలేక యవమానితులైన నరేశులెల్లరున్
దగిలిరి కౌరవేశుకడ దర్పము మీఱ మిముంజయింపఁగా

మఱియు భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామ కర్ణాది మహారథికులనేక దివ్యాస్త్రసమువేతులు వారలంగెల్చుటమీరనుకొనునంత సునాధ్యముగాదు కావున దూరముగానాలోచింపవలయును

గీ. కడుఁబరాభూతులై కష్టకాలమెట్లొ
గడపుచున్నారు విజనోగ్రకాననముల
నిదియ నొకమేలె తలఁపఁగా నిపుడు మీకు
నిద్ధశస్త్రాస్త్రసిద్ధికి హేతువగుట

భీమ —విజనోగ్రకాంతారవాసము శస్త్రాస్త్రసిద్ధికి హేతువెట్లు కాఁగలదు ?

శ్రీ —చెప్పనిచ్చెదవా ? లేదా ? ముఖ్యముగా నిది చెప్పుటకేనే చేతెంచితిని ఇంతలో నవింతరాద్ధాంతము సేసెదేల ?

ధర్మ —బావా ! వసుదేవకుమారా ! హేతువెఱుంగ నామనంబు వేగిరపడుచున్నది వేగ తెల్పుమా

శ్రీ —అందఱు వినుఁడు వనంబులు మహామునీంద్ర జనాకీర్ణంబులగుటచేతను మీరును వానప్రస్థులగుటచేతను అట్టి మహోత్తమావకాశము సిద్ధించినది కావున నీయవకాశము పోఁగొట్టుకొనక భయభక్తులతో మునులసేవించి వారలచే వరంబులందియు నుపాసనలచే దేవతలమెప్పించి వారిచే నస్త్రంబుల నొందియు, సజ్జనుల సంతోషపెట్టి వారి దీవెనల నందియు యీ భావివిజయవృక్షమునకు దోహదమాచరింపవలయును

ధర్మ —నిజము నిజము కృష్ణా! ఎఱుంగనైతిని

శ్రీ —మఱియు ముఖ్యముగా

గీ॥ శంకరునిఁ గూర్చి గాఢని ష్ఠనుదపంబు
సల్పిపరిపంథి వర్గదు స్సహభుజామ
హాపరాక్రమ నిర్మూల నాతిదక్షు
మందు గొనవలెఁ బాశుపతాస్త్రమిపుడు

అయ్యస్త్రరాజంబు సిద్ధించెనేని మీవిజయంబొక విధంబున నిర్ణయించవచ్చు అందుకీ పార్థుండే సమర్థుండని తోఁచెడిని

ధర్మ —అవశ్యంబు నీహితోపదేశంబు సాక్షరంబుగా జరిపెదము నీకృపావిశేషంబునఁ బార్థుఁడయ్యస్త్రంబు వడయుఁగాక

శ్రీ —మారునూరకయేయుండరాదు నేఁజెప్పినట్లు మహర్ష్యాదుల సేవింపవలయు

ధర్మ —అట్లె యొనర్చెదము

శ్రీ —ఇఁక మీయిష్టము సోదరీ! ద్రుపదరాజకుమారీ!

గీ॥ రుక్మిణీ సత్యభామాది రుక్మగాత్ర
లెల్లసద్భక్తితో నమస్కృతులుసల్పి
తెలియఁగోరిరి నీసేమ ములనుగాన
నేమిసెప్పెదో చెప్పుమా యెఱుకవడఁగ

ద్రౌ —అన్నయ్యా! చెప్పుటకేమున్నది అయినను ప్రేమతో నడిగిరి కాన-

చ మదనవనపంక్తులను కూటికిమొక్కుచును దృప్తిచే
సఖిపతిపంచకంబు ముదముం దనరంగ సేవలఁ జేయుచుంట నే
నెదమగ నింకలేదొకో వేళవిషాదము గల్గుచుండు నె
ల్లదినముగా గబంధునివహవ్యవహారసమాప్తి జేసెదన్

అని యౌవనాసికి సముత్తరంబుగాఁ దెల్పుము

శ్రీ —(తనలో) ఔరా! ఏమి యీమె గంభీరభావము
(ప్రకాశము) ధర్మరాజాదులారా! ఇంకఁగర్తవ్యము?

న —ఈ నవీననిర్మితకుటీరము మీ పవిత్రపాద విన్యాసంబు గోరుచున్నయది

శ్రీ —అట్లె నడువుఁడు

(నిర్గమింతురు)

(ఇది ప్రథమాంకము)

(సంపూర్ణము)

భిల్లఫల్గునీయము
ద్వితీయాంకము

(ఘనారణ్యములలో మునివేషధారి యర్జునుడు)

అర్జు — శ్రీకృష్ణభగవాను నుపదేశానుసారముగ నీశుం
గూర్చినే నయ్యింద్రకీలాద్రిం దపంబాచరించెదం
గా× ఆహా!

చ అమితతప ప్రభావిధురితాఘసమూహములోలెంగాలమే
ఘములు చలింపఁగా, జితవికర్తన తేజమువోలె ధాతురా
గములు వెలుంగఁగా విగత కామముఖారులు సన్ము
నీంద్రసం
ఘములుఁ దలంప, నిన్నగముఁ గట్టులఱేనిగ గోచరించెడిన్

ఇట్టి పవిత్రభూధరంబున భూధరాంగదునిఁ గూర్చి భూధరత్వ ప్రాప్తికై తపంచుభాగ్యంబు సామాన్యముగా సిద్ధించునే? ఇంకఁ దడయక తపోదీక్షఁ బూనెదఁగాక ఓహో యిదియేమి? తాతపాదులు వ్యాసమునీంద్రులిటే వచ్చుచున్నారు ఏమి నాభాగ్యము వీరిదీవెనలఁ గూడనంది పోయెదంగాక

(వ్యాసముని ప్రవేశము)

అర్జు —పితామహా! వ్యాసమునీంద్రా! నమస్కారము
వ్యాస —మనోఽర్థ సిద్ధిరస్తు
అర్జు —మహానుభావా! మీవాక్య మమోఘము
వ్యాస —విజయా! నేను మీసహోదరులంజూడ వేడుక పొడమి యేతెంచుచుండ దైవికముగా నీవెందే యెదురైతివి అందఱకును సేమమేగదా!
అర్జు —మీవంటి మహనీయుల కృపచే నిప్పటికి సుఖులమై యున్నారము
వ్యాస —సంతోషము ఇప్పుడు నీవెద్దియో కార్యాతురుండవై యేఁగుచున్నట్లున్నది
అర్జు —ఈశుఁగూర్చి తపం బాచరించి పాశుపతాస్త్రంబు వడయ శ్రీకృష్ణ ప్రేరితుండనై వచ్చుచున్నవాఁడ
వ్యాస —కుమారా! విజయా! నీను నయ్యుపాయంబుబోధించుటకే వచ్చుచుంటిని అద్దాని శ్రీకృష్ణభగవానుఁడే చెప్పెనాఁడు ఆపరాత్పరుడు మీపట్ల సంపూర్ణానురాగియై యున్నవాఁడు కాన మీకెట్టిలోపంబునుం గలుగఁబోదు అయిన నొక్క విశేషము

చ తొలుత మహేంద్రుఁగూర్చి మదిఁ దోరపు నిష్ఠఁదపం
బొనర్చియ
య్యలఘునిచే మహాస్త్రముల నంది దిగీశులచేతఁగూడన
జ్జ్వలతరశస్త్రముల్ వడసి శంకరుఁగూర్చి తదుత్తరం
బునన్
సలుపవలెందపంబు విల సత్తరపాశుపతాస్త్ర సిద్ధికై

అట్లొనర్పుము తొల్లి వృత్రాసురనకు వెఱచి పాఱి పోవు సమయంబున దేవతలు తమ తమ యాయుధంబుల నెల్ల వజ్రకొసంగి. ఇప్పుడాతని ప్రసాదంబునవి యన్నియు నీకు సిద్ధింపఁగలవు మఱియు నింద్రప్రసాదంబుచే నీశ్వరప్రసాదంబు గూడ సులభంబు కాఁగలదు

అర్జు —చిత్తము మహాత్మా! అట్లే యొనర్చెద

వ్యాస —మఱియు నీకు నిర్వికార తపస్సామ్రాజ్యసంసిద్ధికై యిదిగో "ప్రతిస్మృతి" యనువిద్య నుపదేశించుచున్నాఁడ, (చెవిలో చెప్పును) ఇద్దానిచే నీకు నింద్రమహేశ ప్రసాదంబులు సులభంబులగు

అర్జు —ధన్యుండ! ధన్యుండ!

వ్యాస —మఱియు నొక్క విశేషము

చ శమముదమంబుశాంతియువిశాలతరామలనిష్ఠయున్ మనో
జ్జమున దృఢీకరించుకొనిబాహిరహేయ వికారమార్గ లా
ల్యమును దృఢీకరించి మఱియాతపశీతల వర్షబాధ క
క్రమమునకోడకే స్థిరముగాదప మాచరింపు మర్జునా!

అట్లొనర్చితివేని నీసంకల్పసిద్ధి కెట్టి సందియమును లేదు ఇఁక నేఁబోయివచ్చెద

అర్జు —ధన్యుండ మహాత్మా (అని నమస్కరించును)

వ్యాస —విజయోఽస్తు (నిష్క్రమించును)

అర్జు —ఇట్టి మహనీయుల దీవెనలు నుపదేశములును గల్గుచుండ నింక నాకేమి కొఱఁత ఈయన చెప్పినట్లే

చ. శమదమయుక్త సత్తపము జెప్ప మహేంద్రమహేశ సత్క్రియా
క్రమసమువాజ్ఞి శాస్త్రము లెఱంగవలె న్సపుత్రమిత్రసై
న్యము గవధించి బాహుబలగర్జితరాజ్యరమా వధూటి మా
శమనగమౌరు పాడజల జద్వయ సీమవిలగ్న జేసెదన్

(ముందు నడచును)

(ముని వేషమున గ్రుంగి వెనుకనుండి)

ముని — ఓయిధన్వీ! ధన్వీ!

అర్జు — (వెనుకకు జూచును)

ముని — ఆఁగుమాఁగుము

అర్జు — ఎవరునీవు?

ముని — నేనెవరినైననేమికాని ముందునీవు వెనుకకుమఱలుము

అర్జు — ఏమి?

ముని — ముందుకు పోఁగూడదు

అర్జు — ఎందుచేత?

ముని — ప్రశ్నలచే కాలయాపనచేయక ముందు వెనుకకు తిరుగుము

అర్జు — కారణము చెప్పకయే వెనుకకుఁ బొమ్మనియెదవేమి?

ముని — పోకున్న ముప్పుఁజెందెదవుసుమీ!

అర్జు — ఎందుచేత!

ముని — వారుగో! మహాత్ములు వారుచూడకుండఁగనే మఱలిపొమ్ము

అర్జు —మహాత్ములకు మఱుఁగుపడనేల?

ముని —అన్నన్నా! చెప్పఁ వినవుగదా!

అర్జు —ఏమి సెప్పితివి?

ముని —వెనుకకు మఱలుమని

అర్జు —కారణము?

ముని —చెప్పవలయునా? వారు గీర్వాణులని యెఱుంగవా?

అర్జు —అంతమాత్ర భయంపడనేల?

ముని —వారు నీవంటివారింజూచి సహింపరు

అర్జు —నావంటి వారనగా? నాయందేమిదోషమున్నది?

ముని —ఓయి ఎచ్చివాఁడ! ఏమిదోషమా—

చ. బలమద సంయుతాత్ములగు పార్థివరాజికి యుక్తమైన బ
ల్విలు ధరియించియుంటి కడు వేంద్రమునీముఖ
మండలాభయు
జ్జ్వలితభుజాయుగంబతివిశాలమునిట్టి మహామహోగ్రరే
ఖలుగలయట్టి నిన్నిచటఁ గాంచి సహింతురె? తాప
సోత్తముల్.

అర్జు —ఓహో! ఇదియా నీయుద్దేశము ఇద్దానికై యెంతయో యుపన్యసించి యాయాస పడితివి ఇఁకఁబొమ్ము

ముని —ఏమీ! నామాట తిరస్కరించి మునీంద్ర శాపాగ్నికే పాల్పడ సాహసింతువా?

అర్జు —ఎచ్చివాఁడ! ధనుర్బాణములున్నంతమాత్ర

యుక్తాయుక్త విచక్షణత లేక మునులు శపింతురా ?
మహిమయు భయములేదు నీవు పొమ్ము

ముని —అట్లయినచోఁ బోకమాన నందువా ?

అర్జు —తప్పక పోయి వారిపజ్జనే తపంబాచరించెద

ముని —ఓహో ! ఇది మఱియు యుక్తముగానున్నది

అర్జు —ఏమది ?

ముని —ఏమియా ? ఇట్టి విపరీత తపంబెచటనైన నున్నదా ?
తపము చేయువారు విభూతి రుద్రాక్ష మాలికలఁ
దాల్తురు కాని ధనుర్బాణంబులను దాల్తురా ఏమి ?

అర్జు —పవిత్ర రాజకుమారుండనగుటఁ దపోనిరోధక దుష్ట
జంతువులంగూల్పనివ్వానిధరించితి ఇందుదోషమేమి

ముని —అంతటి సత్త్వబల సంపన్నుఁడ వన్నమాట పవిత్ర
రాజకుమారుడవైన రాజ్యంబులేలక తపంపఁ దొడ
రితివేల ?

అర్జు —శత్రువిజయార్థమింద్రునిచే నస్త్రంబులఁ బడయుటకు

ముని —ఓహో ! ఇది మఱియు విచిత్రముగా నున్నది

అర్జు —ఏమది ? ఏమాటాడినను హాస్యమునకే యుపక్ర
మించెదవు

ముని —హాస్యంబుకాక ? ఎవ్వరైనను విష్ణుఁగూర్చియో లేక
యీశ్వరుఁ గూర్చియో తపస్సు చేయుదురుకాని
యింద్రునారాధించు వారెవ్వ రుందురయ్యా

గీ. రెండు కన్నుల విష్ణు దూ ƒ రీకరించి
మూఁడు కన్నులవేల్పు వెం ƒ పునుహసించి
వేయి కన్నుల వాఁడంచు ƒ వెఱ్ఱిపడి తొ
ఇంద్రుఁ గూర్చి తపంబుఁ గా ƒ వింప నీవు?

పోనీ యావేయి కన్నులైనను మాహాత్మ్యసూచకంబులా యన్నట్లుగాక యవిమహాపాతక సంసూచకంబులు. అట్టి సహస్రాక్షుఁడా నీకు ధ్యాతవ్యుఁడు

అర్జు — ఏమి నీయసంగతి ప్రలాపంబులు దోషంబు లేనివాఁడొక్కఁడైనం గలఁడా యేమి? అంతమాత్రమున వారు పరిత్యాజ్యులా?

గీ. కాడ గలదంచు మంచి ద్రా ƒ క్షాఫలంబు
లెవ్వఁడావలఁద్రోయు భ ƒ క్షింపకుండఁ
ద్రిభువ నాధీశువజ్ర వ ƒ ర్ధితకరాబ్జుఁ
గించిదేనమ్మ నెంచి వ ƒ ర్జించు నెవఁడు?

ముని — ఏమి యాతని త్రిలోకాధిపత్యము! వజ్రకీలిత బాహాపరాక్రమము?

ఉ. బాసటగా మురారి నిలు ƒ వంబడి పేరికిఁ బేర్మి దేవ సిం
హాసనమందు నెక్కొనఁగఁ ƒ నాతనిఁ జేసెనుగాక నిక్కమ
వ్వాసవు పేరదేమి? విన ƒ వా? బలి, వృత్ర, జలంధ
రాది సం
త్రాసకర ప్రతాపశిఖి ƒ దగ్ధభుజాబల వర్ణనోక్తులన్

అవ్విష్ణు సహాయమే లేకుండిన మన కిప్పటికా యింద్రుఁడే లేక యుండెడివాఁడు గదా!

అర్జు — ఏమీ మునివని మన్నించుకొలఁది నీ వక్ర భాషణంబు లతిక్రమించుచున్నవి

చ. భయదశరాసనద్యుతిని పర్వతపక్షము సర్వదేవతా
చయమున కాగ్రరత్నపదసత్పరిశోభితపాదుఁడై జగ
త్త్రియజనపూజనీయ సముదార పవిత్రచరిత్రుఁడై శచీ
ప్రియపతి వానినిందయొనర్పంగ వినసైతునె దాంభికవ్రతీ!

(శివుని కొట్టఁబోవును)

(ఇంద్రుఁడు సాక్షాత్కరించును)

ఇంద్రు — పుత్రా! పార్థా! నేనే యింద్రుండ నీధైర్య స్థైర్య సాహసంబులకుఁ గరంబానందించితి వలయు వరంబులు వేఁడుము

అర్జు — (సాశ్చర్య భయంబుగా)

మ. త్రిదివాధీశ! సపక్ష భూధరగర్వోత్సేకచ్ఛిదాకర్మఠా!
మదవల్లీ నెఱుంగనేక జనకున్ మాన్యు
న్నినుంగొట్టఁగా
నెదఁజింతించితి దాని సైఁచి కృపనీవే వైరివీరవ్రజ
ప్రదరచ్ఛేదక కంఠలుంఠన సమర్థక్రూరనారాచముల్

ఇంద్రు — పుత్రా! శ్లాఘ్యుఁడవు గాక! తొలుత నీశ్వరుని మెప్పించి పాశుపతంబువడయుము ఏను నప్పుడు దిక్పాలకసహితంబుగా నేఁగుదెంచి నీకనేక దివ్యాస్త్రంబులొసఁగెద యమానుషకీర్తియుఁ గలుగఁ

జేసెద ఇంకఁ దపోదీక్ష నిరాటంకముగాఁ బూనుము

(ఇంద్రుఁడు నిష్క్రమించును)

అజ్జ —ఆహా! ధన్యుండను దుర్వార తప క్లేశంబు లేకుండఁ గనే యింద్ర ప్రసాదంబు సిద్ధించినది ఇంక శంకరుం గూర్చి నిష్కళంకతపంబాచరింతుఁగాక ఆహా! ఏమి యీ మహర్షుల తపోవైభవంబు

ఉ. బ్రాహ్మలవోలెనిల్చియునఖోగతిఁబాదములుంచి
యున్ కసుం
దమ్ములుభానువైపడిమకోతంగజ సంహావరాహచిత్ర కా
యమ్ముల భీతివీడియు మహోతపముం బొనరించువీరి పా
దమ్ముల నీడఁజేసెద సుకోదారితపంబు మనోర్థసిద్ధికై

(అని యొకచోఁ గూర్చుండును)

(తెరవ్రాలును)

(ఇది ద్వితీయాంకము)

సంపూర్ణము

భిల్లఫల్గునీయము

తృతీయాంకము

ప్రథమ రంగము

(కైలాసము, పార్వతీ పరమేశ్వరులు, ప్రమథులు)

పార్వతి —సకలలోక నియామకా! ప్రాణనాయకా! ఎన్ని దినంబులనుండియో యుద్ధంబులు లేకుండుటచే నామనంబు మహోగ్రసంగ్రామదిదృక్షాకౌతూహలంబందుచున్నయది అట్టి పరిస్థితులేమైన స్వర్గమర్త్యపాతాళంబు నెందైన తటస్థించునే!

పర —మనోహరీ! శైలరాజకుమారీ! నీయాశయం బూరకయేపోవునే? కొలది కాలములో మధ్యమలోకంబున మహాఘోరసంగ్రామంబు జరుగనున్నది హృదయానందంబుగాఁ గాంతువుగాక

పా —భూలోకంబుననా! ఎవరెవరికి?

పర — దేవీ! హస్తినాపుర రాజ్యలక్ష్మీ భాగధేయులగు పాండవేయ ధార్తరాష్ట్రులకు

పా — అయినను భూలోకయుద్ధములనిన నంతయుత్సాహకరంబుగా నుండవు

పర —ఎందుచేత?

పా —అంతగా లెక్కింపఁదగిన వీరాధివీరులుండక పోవుటం బట్టి అందుచేతనేకదా రామరావణ సంగ్రామంబుఁ గూడ నంత తృప్తినీయలేక పోయినది

పర —శాంకరీ! అట్లు నిరసింపకుము ఈ యుద్ధరంగము మాత్రము మహాబీభత్సముగా నుండఁగలదు ఏమందువేని రామరావణులనవలీల గెలువఁజాలు మహారథికులనేకు లిందుభయ పక్షములందున్నారు అందు ఫల్గుని వీరవిహారంబు ముఖ్యముగా, చూడ వలసినదే కాని వర్ణింప దరముగాదు

పా —ఏమీ! ఫల్గునుండంతటి పరాక్రమశాలియా?

పర —ఆహాఁ! చూడవలసినదేకాని చెప్పనలవికాదు

పా —అట్లయిన నాకాతనిఁజూడ వేడుక యగుచున్నది

పర —అయినఁ జూడుము

ఉ అల్లదె శ్రీషడక్షరమహా జపమూని విసీలవారి ము
ద్వేల్లిత కాలిమంబు నిజవీరతప ప్రభవాభఁ దూలఁగా
నుల్లసితార్క కోటివిభవోద్ధతి నద్ధరమొప్పఁగా సుధీ
హృల్లలితంబుఁగా నెస గునింతి! మహేంద్రజుఁ
డాతఁడేసుమీ!

పా —ఆహా! ఏమి యీతని తేజస్సు!

ఉ తాపసవేషియైన బలధైర్యపరాక్రమ చండిమప్రభో
ద్దీప్త బాహుమండలమదే నిజదేహ మసారపేలి మ

వ్యాప్తుం జెప్పె పృథ్వీనగరము బుటించె సమస్తవిద్వేష
దూషవిరోధనం ... సమాతమహోంధ్యము
సంభవించ గన్

——! ఈ విరక్తంగా వుంచి తపంబు జేయు
చున్నవాడు

పర — మనోహరా! దుష్టులగు దాయలచే వంచింపబడి
రాజ్యంబు గోల్పోయి ఇప్పుడు వారలనిర్జించుటకై
— పాశుపతంబు వడయ దపము జేయుచున్న
వాడు

పా — అట్లయిన మీరనుగ్రహించుచున్నాడు? అతడు ఎప్పు
లపై దండెత్తు చున్నడు? ఆహా వాలోక నోత్సాహ
ము నేం పొందుచున్నాడ?

పర — కాంతా! ఇంక నెన్నినాళ్ళు లేదు పదివత్సరంబులు
తాళుము

పా — అంతవఱకునా నాథా! నాకాతని పరాక్రమముం
జూడ నుత్సాహంబు ప్రబలమగుచున్నది కాన మీ
రెద్దియే నొక్క యుపాయంబు గని నాకోరికతీర్ప
వలయును

పర — అట్లయిన నేనే వానితో బోరి, వాని బాహుసార పరీక్ష
జేసి వానికోర్కెయు నీయభిలాషయుం దీర్చెద
అందుకు మనము ప్రచ్ఛన్నులము కావలయును
నీవు భిల్లివగుము నేను భిల్లుండ నయ్యెద ఓరీ

మూకాసురా! నీవు మాయాకిరివై పల్గునుఁడు
న్నార్ద్రము లేచునపుడలజడి చేయుము ప్రమథు
లారా! మీరు పులెందులుకండు వేదంబులారా
మీరు సారమేయంబులుకండు పార్వతీ యిఁకలెమ్మా!
(తెరవ్రాలును)

ఇది తృతీయాంకము
(ప్రథమ రంగము)

చతుర్థాంకము

ద్వితీయ రంగము

(రాజలై పార్వతీ పరమేశ్వరులు)

పా —ఏమి యీ వైఖరి!

చ ఘుమఘుమ ఘుంఘుమధ్వనిన ఁకుంరిత మోదముఁ
గూర్చు నూర్మి కో
త్తమమగు గాంగనిర్ఝరము ఁదాఁచితి వెచ్చట? మేలు
మేలు చి
త్తమునలరించు చంద్రకళఁదాఁచితి వెచ్చట? నా దిభిక్షుస
త్తముఁడవు చెల్లునౌనను చిఁతంబులుగావివి భిల్లవల్లభా!

పర —దేవీ!

చ ఘుమఘుమ ఘుంఘు మధ్వనిన ఁకుంరిత మోదముఁ
గూర్చు నూర్మి కో
త్తమమగు గాంగనిర్ఝరముఁదాఁచితినితనుకాంతిలోనఁ జి

త్రిము నలరించుచుం ద్రాక్షాదా చితి నీముఖసీమలోన నా
ప్రమద! వధూవిలోలురకు గావ్యములేద యిట్టి
చెయ్దముల్

వా —భావ్యమో? అభావ్యమో కాని ఫల్గునువన ప్రదేశ
మిదే సమీపించినది ఇంక నాద ప్రతివాద హేతువు
గల్పింపుడు

పుర —మనోహరీ! నేనవియన్నియు మొదటనె చింతించి
యుంటిని విజయుండింకను రాకపోలేదు లేదలేదు
అంతవఱకు మనమీ వనములో విహరింతము రమ్ము

వా —గహనాభిల్లుడవై నందుకు నిజముగా దద్గుణంబులు
కూడ సంభవించుచున్నవా యేమి?

ఉ లోకములాడఁజేయు రసలోలురుమీకును రాటలాడను
త్సేకము గల్గియున్న నగరే మునిలోకము—

పుర — ఏలనవ్వు నా
లోకములాడఁ జేయుటకులోపలిశక్తిఁ ద్వదీయ దివ్యకే
ళీకలనంబులే యొసఁగు లీల నెఱింగినఁ జిత్స్వరూపిణీ!

కావున నానందముగా విహరింతము రమ్ము చూడు
మీవృక్షంబు లెంత మనోహరంబుగా నున్నవో!

వా — ఆదాడిమీవృక్షము విశేష ఫలసంభరితమై యెంత యింపుఁగూర్చుచున్నదో చూడుఁడు!

పర — అల్లదె! ఆశాఖాగ్రంబు చూచితే? ఆచిలుక తన ముక్కు నెఱ్ఱదనముతో సామ్యమొందెనని రోషించి దాడిమత్వక్స్ఫోటనంబు సల్పి లోపలిగింజలు నల్లై యుండుటంజూచి కసిదీఱ నమలివేయు చున్నది

వా — కాదు కాదు మనోహరా! ఆచిలుక శుకాఖ్యనల రుటంబట్టి తత్ఫల రక్తిమంబు రజోగుణ సూచకంబు గాన యట్లు మ్రింగివేయుచున్నది

పర — కాదు కాదు మనోహరీ! రక్షకులై త్వగ్వ్యధంబున నున్న కర్ణాది యోధులం గూల్చి రజోగుణ ప్రధానులగు దుర్యోధనాదుల నిల్లే పాండవేయ కీరంబులు కోపారుణితాస్యంబులఁ జీల్చివేయునని యీ శుకంబు సూచింపు చున్నది

వా — సరేకానిండు అదియిప్పుడుకును సమ్మతమేకద

(అంత సూకర కలకలము) (రా॰ తెరతేచును)

అర్జు — మునీంద్రులారా! వెఱవకుఁడు (అని బాణము వేయును)

(పరమేశ్వరుఁడు బాణము వేయును పందికూలును)

పర —

శా॥ ఔరా! యెవ్వఁడవీవు దుర్మదబలాహంకార!
యీ కాంత తా

వారాహామిషలాలసాత్ముఁ డగుచున్ క్రొవ్వింక వెన్నాడుచున్
నేరంగాని యిది నేఁటివి వక్రస్నేహసు నీ ఘోర కాం
తారాధీశుని నన్నెఱుంగవఁటరా! సంభ్రమాతాపసా!

అర్జు — ఓరి! నిష్కారణ ప్రలాపీ! పులిందా!

ఉ॥ భీకర దంష్ట్రికాయుగళ భీషణమై పయివచ్చు ఘోర రా
లోకన భీతులై మునివరుల్ దురపిల్లఁగ దీని నేసితిన్
ప్రాకట మస్మదంగ శర రాజముచే నిది దోషమౌనె? చా
ర్వాక మిదేల? పొమ్ము శబరా! నియమంబున నేను పావనున్

పర — ఏమేమీ! సూకర సంహారము దోషము గాదనియా పల్కుచుంటివి ఒకరు వెన్నాడుచు వచ్చుచున్న మృగంబు నింకొకరు వేయుట మృగయా ధర్మ విరోధంబు కాదా?

అర్జు — ఆకస్మికముగాఁ దపోవనంబుఁ జొచ్చి మునిసంఘమును భయంపడఁజేయ దీని సంహరించితింగాని నీవు వెన్నాడుచున్నాఁడవని కలఁగంటినా యేమి?

పర — ఏమి నీ చమత్కార వచనములు ఔనౌను నీ స్వభావంబు నీ వేషమే తెలుపుచుండ నింక నిన్ను ధర్మాధర్మము లడుగనేల?

అర్జు — ధనుర్బాణధారణ దోషంబేనా నీ వెంచునది పవిత్ర రాజపుత్త్రుండ నగుట వీనిం దాల్చితి దోషమేమి?

పు —రాజపుత్త్రుండవా నీవు ? అందుచేతనే యీ చమత్కారవచనములు

గీ చతురుపాయంబులున్ మాను సునయమునఁగ
సకల భూపాలసత్క్రియా స్మయము నెందు
సర్వజనహింస మాన సమ్ముల పండు
నట్టినిమునేల సృజియించె నాయజుండు

ఉ —ఓ ఘోరి భిల్లాధమా ! ఏమి నీ యవివేకము

గీ సకల జనులందు ధర్మవాం ఛలను నించు
ప్రజల బిడ్డలఁబోలెభా వమున నెంచు
రాజబుద్ధియె కదర ! రా ష్ట్రంబు పెంచు
నట్టి రాజుల నిందింప నౌనె చెంచు !

పు —ఔనౌను మీ రాజబుద్ధు లెఱుంగనివి కావు ఒక్క- కిరాతుఁడొక రాజగురువును గురువుగా భావించి ధనుర్విద్యా పారంగతుఁడు కాఁగా సహింపలేక వాని యంగుష్ఠమును ఛేదింపఁజేసిరి అందుచేతనే

ఉ రాజులు దుర్మదాంధులని రాజసతామసయుక్తులై పరో
త్తేజము నొర్వలేని కుమతిప్రవరుల్గ నెఱింగి యేను త
ద్రాజులనెల్ల డింభసహితంబు వధింపఁగనుంటి నీవునున్
రాజసుతుండవౌట భళిరా సముఖాఱెఁ బ్రతిజ్ఞఁ దీర్పఁగాన్

అర్జు —ఔరా ! ఏల వృథాశూరమ్మన్య వచనంబులాడి రాజులపై దండెత్తఁ జూచెదవు

సీ॥ రాజపుత్రులతో సంగ॥ రంబుసేయ
భిల్లపాలిఁ సాధ్యంబె? పృథ్వీలోన
అందులోఁ బాండవేయ వీ॥ రాధివీర
శేఖరునితోడరా యని॥ సేయుటవు?

పర —ఓహోహో! పాండవేయుఁడవా నీవు? అట్లైన నింక ను
మేలె నీ వేకదా మావే॥ లవ్యాంగుష్ఠము చెదింప
జేసితివి బళిబళీ! నిన్నౌ వెదకుచుండ నీవే యెదురైె
తివి అహ్హాహ! మీ విక్రమ పౌరుషంబులు నేనెఱుం
గనివి కావు

గీ॥ మీసహోదర పంచా॥ మేయశౌర్య
సంపదకు మాయరణ్యవా॥ సంబె సాక్షి
పౌరుషంబున కింకస॥ బాధ్లాన
ద్రౌపదీ దేహగళితవ॥ స్త్రములెసాక్షి

అర్జు —ఓరీ! మృగప్రాయుండవై వనంబుల సంచరించు నీకు
రాజధర్మంబు లేమి యెఱుకరా?

ఉ॥ శౌర్యములేకకాదు రిపు॥ సంతతిఁన్ భయమందికాదు ధీ
వర్య నతంబుపౌరుషము॥ వాలయుఁగాదుర! ధర్మపాలనా
ధుర్యుల మాటనిట్లతివక్రతో వనిఁ గష్టము లోర్వనయ్యె నై
కార్యమనన్ని భౌజులము॥ నయ్యువనేచరలోకనాయకా!

పర —ఏమి నీచమత్కారము ఏవురొక్క కాంతం బెండ్లి
యాడుట కూడ ధర్మమే కాఁబోలు మఱియు

గీ. డెప్పనెక్కుచుఁ బడితివే టికిర ! యన్న
అల్లదేవుని మ్రొక్కఁగా నన్నయట్టు
లకలఁగోర్వంగ లేకర ణ్యములుసొచ్చి
దబ్బరల్ వల్కుచున్నావు ధర్మమనుచు

అర్జు — ఓరీ ! నిష్కారణార్య నిందా మోదీ !

చ. ద్రుపదునివీటిలో నలవి రోధులనెల్లర నుక్కడంచి యా
త్రిపుర విరోధిలీలవిహ రించిన వీరుఁడ నేను చాలనే ?
కృపణులఁగౌరవాధము ల నెల్లరనొక్కని మేషమాత్ర మ
ద్విపుల ధనుర్విముక్తశరవేధనుజావఁగఁజేయనెక్కటిన్

పర — అంతటివాఁడవగుటనే కాఁబోలు నీ భూతిరుద్రాక్ష మాలికలు ఓహో యిప్పుడర్థమయినది నీమాయా తపశ్చర్యాతత్త్వము

అర్జు — ఏమర్థమయినది ?

పర —

గీ. రాజ్యముం దోచికొనిమహా రణ్యములకు
నంపియుందృప్తి సనక వె న్నాడి రిపులు
ఆనవాల్పట్టి కూల్తురో యనుచునోటు
రాజసము వీడి మాయర్షి రాజవైతి

అర్జు — ఓరోరీ ! ఏమి నీయహంకారము తుచ్ఛవనేచరుండ వనికనికరించుకొలఁది విజృంభించుచున్నాఁడవే ఇంక మర్యాద నతిక్రమించి ప్రాణములఁ బోఁగొట్టు కొనకుము

పర — ఓహో! పిట్టకొంచెము కూఁతఘనము న్నట్లున్నదే!

ద్రో — ఔరా! సెబాసా! ననుం జనుమను నౌరా! వాగ్వైచిత్ర్యం

డవ

య్యారే! మెచ్చితిమేలుమేలు భవదీ యప్రాగల్భ్యవాచా

లమున్

వేయన్నటికేనంత మారుతములో శిరంబ

రానిమ్ము మా

శాకీరత్నము గాంచుఁగాక హృదయా నందమ్ముగా

యుద్ధమున్

తుచ్ఛవనేచరుండనని కనికరింపతివో లేక యశక్తుండ

వగుచు మిషఁబన్నుచుంటివో కాని యన్యాయముగాఁ బంది

నేనేఁ గొంటి నిష్కారణముగా మా యేకలవ్యు మోస

పుచ్చినందుకును నిన్నియెఱుకురాజు మాత్రము విడువఁడు

అరు — (తనలో) ఏమి యీతని వాక్యము! ఎంత బోధిం

చినను వినక యుద్ధమునకే యుఱుకుచున్నాఁడు

కానిమ్మింకనుఁజెప్పి చూచెదంగాక

(ప్రకాశముగా) ఓరి! పుళిందా! నేనేల యింత

వఱకుఁజెప్పుచుంటినో సంత యోజించుకొనుము

ఉ గూడులనున్న పిట్టలను గొట్టుటగాదు వనంబులోన నా

డాడఁజ ంచు జంతువుల నంత మొనర్చుటగాదురా! శర

క్రీడల నారితేరునృప కేసరితోనని సేయుటన్న మా

టాడక వేగఁబొమ్ము శబరా! శివపూజకు వేళమించెడిన్

పర -ఏమేమీ! నన్ను సామాన్య శబరునిఁగాఁదలంచి యిట్లధిక్షేపించుచుంటివే? ఏరాజకుమారత్వము మాత్ర మేదీ?

గీ అనిమొనం బొంగ రాజన్మ టంచుఁబిల్వ
రాజసుతుఁడెవ్వఁడో శివా ర్చనయటంచుఁ
దెప్పగానఁ జూచునె నీవు దక్క నిల్లు
చేవలకున్న చేదించుఁ జెప్పరాదె?

నాకును జిరకాలమునుండి రాజకుమారులతోఁ బోరు నుత్సాహము కలిగియున్నది ఇకాంతయు నట్టి ఘోరసంగ్రామంబులంజూడ వేడుకపడుచుండు కావున నీకేమాత్రము పౌరుషవిక్రాంతులున్నను నాకీ యవకాశము పోకుండు గాక ఇట్లంటివని నీవు పాఱిపోఁజూచితివను దోల్లింటి దోషంబుల కతన నేనుమాత్రము నిన్ను విడువను

అర్జు —ఓరి శబరా! నీకు విధి చేటితో నాయువు సరియని ద్రానయుండఁగా నామాటలేల విందువు

ఉ రాజకుమారయోధులపరాక్రమముం దెలియంగలేక యీ
యోజ తిరస్కరించితిని నోర్చెదనంచు గడంగెదీవు వి
భ్రాజితమద్భుజాధనుర పారమహత్త్వముఁ జూతువో వనీ
రాజ! ధరింపుమా వరశరంబులు వింటను మాటలేటికిన్

పర —భేష! ఇప్పుడుగదా నీవు నిజమైన రాచపట్టువైతివి
అర్జు —(బాణము వేయును)
పర —(ఖండించును)

అర్జు -(తనలో) ఏమి యీతని దను పాండిత్యము (మరల బాణము వేయును)

పర -(ఖండించి బాణము వేయును)

అర్జు -ఏమి యీతని శరసంధాన చాతుర్యము ఈతని ములుకులు నన్నుఁగూడ బాధించుచున్నవే!

పర -

ఉ. ఏమి మహేంద్రపుత్త్ర! మదిన్నెద్దియొ చింతనసేయు
చుంటి సం
గ్రామకళావిధిజ్ఞతలు కీ గానఁగ వచ్చెనె నారణంబులో
బీముఁడ కాదునే? నృపులకీ బీరము లోర్వఁగలాఁడనే? బల
స్థేమము చాలు చేవిజయ! తెల్పుమొకించుక సంతసంబెదన్

అర్జు -ఓరీ! ఈ పత్కరణ గర్వితా! శబరా! ఇదెచచ్చితి విద్ధానిం గాచుకొమ్ము

(అని తూణీములోఁ జెయి పెట్టి బాణములుండవు)

మ. అరరే! అక్షయమైన తూణముల నిత్యావశ్యకాజిస్థలిన్
శరహీనత్వము సంభవించె బహుళాశ్చర్యంబుగా నీతఁడో
వరవిక్రాంతియుతుండు భిల్లుఁడగునా భావింప నాకేశుఁడో
హరుఁడో కావలెఁగాక భిల్లునకు శక్యంబానె
నవ్వోర్వఁగా!

బాణక్షీణత కల్గినం గల్గుఁగాక నేనీ మహోద్దండ భుజాదండ చండ గాండీవంబున నీతని శిరంబు ప్రచ్ఛేదంగాక

(అని ప్రేయునదియు మాయమగును) (ఆశ్చర్యమంది) ఓరి ఇంద్రజాలికా! నీవెన్ని మాయలంబన్ని నను ఈ ధీరోదాత్తుండు నిన్ను విడువఁడు ఇదే మన ముష్టి మాతంబున నీ గుండియ ప్రీల్చెద (అని కొట్టును)

(అంత శంకరుఁడు సాక్షాత్కరించి)

శం — ఫల్గునా! శూరాగ్రేసరా! నీబాహు శౌర్యధైర్య సాహసంబులకు ముదంపడితిని వలయు వరంబు వేఁడుము

అర్జు —(సాశ్చర్య భయంబుగా)

శా దేవా! నిన్ను నెఱుంగ లేక జడతాశ్ధినుండనై ఘోర దు ర్భావంబొందినిరాకరించిశబర ప్రాయుండుఁగాఁదిట్టితిన్ జేవంగొట్టితి నిట్టినన్నుఁ గరుణాశ్రీమీఱ సైరించి వాం ఛావాప్తిన్ముద మొందఁగామనుపవే యోగీంద్ర రత్నమణీ!

శం — ఫల్గునా! ఎఱుంగక సల్పిన దోషంబులు దోషంబులు కాఁజేరవు మఱియు నీ పరాక్రమంబతిముదంబు చే కూర్చినది ఇంక నీ తప కారణం బెఱింగింపుము

అర్జు — దేవాదిదేవా! నీలగ్రీవా! నా యభీష్టం బెఱింగియు నడిగితివి కాన—

మ గురు శారద్వత సూతజాదిక మహాఘోరారి నిర్మూలమై ధరణి భారవివర్ధనైక గుణ గాంధారేయ విధ్వంసమై

పుహాస్త్రవ్రజముర్వి నుజ్ఝ్యమగుచున్ భాసిల్ల గాఁజాలు దు
ర్భర కీలాభయదంబు పాశుపతమస్త్రంబిమ్ము లోకేశ్వరా!

పర —అనుగ్రహించితి విజయా! నీ యస్త్రరాజంబె విజయసాధనంబగుఁగాక నైకొమ్ము (మంత్రము నుపదేశించెను) మఱియు నా మాయచే నదృశ్యంబు లయిన నీ గాండీవ తూణీరంబులివిగో

పా —కుమారా! పార్థా! నీ యీ తూణీరంబు లక్షయములై శత్రుక్షయముఁ గావించుఁగాక!

అర్జు —తల్లీ! ధన్యుండ

పర —మఱియుఁ బార్థా! ఇయ్యస్త్ర మాహాత్మ్యంబు వినుము

సీ. ఇయ్యస్త్ర రాజంబు నిచ్చగించిన యంత
సురసాధనంబు లింక నుద్భవించు
నీ సాయకంబులందు నిద్ధశక్తి దెలిగింపఁ
ప్రళయ కాలానలార్చులు జనించు
నీ మార్గణశ్రేణి నెట్టి మార్తురినైన
నవలీలఁగా గతప్రాణుఁ జేయు
ఈ మహాస్త్రరత్న మెట్టి సైన్యమునైన
ముట్టినంతన జవమ్ము ముక్తి గూర్చు

గీ. నిద్దనిఖిలారి భీకరంబు బిద్దదున్న
హంబిది యవార్యమిద్దిబాణ నైకవరము
దీనినల్పులపై నేయఁ జేసి విజయ!
సకలలోకంబులకు హాని సల్పునిజము

కావుననీ కలంబరాజంబున యుద్ధప్రయోగ ప్రవీణుం
డవై సర్వశత్రులంజయించి విజయనామంబు సార్థకంబు
గావించుకొని జగద్విఖ్యాతిఁ బడయుము

(శివ పార్వతితోఁగూడ వెడల పోవ)

అర్జు — ఆహా! ఏమినాభాగ్యము! మహేశ్వర ప్రసాదము
గూడ లభించినది ఇంకమహేంద్రుఁడిచ్చె నస్త్రంబులం
బడయవలయున్నది ఆయనయు దనకుఁదానైవచ్చి
యొసంగెదనని పల్కియున్నాఁడు ఆయన యనుగ్రహ
మింకెన్నటికోగదా ఆహా! ఏమియీకాంతి నైక
మహర్షితపః ప్రపూతమగు నీయింద్ర కీలంబుఁగాం
చుటకు పవిత్రకంబుగా మేరు భూధరం బెంతమంచుం
డెనాయేమి!

(శివ స్నానమునకై వెడలును)

(అంత మాతలి ప్రవేశము)

మాతలి — విజయా! విజయీభవ!

అర్జు — ఎవరుమీరు?

మా — వత్సా! నేనింద్రసారథిని మాతలియనువాఁడ మీ
జనకుండు నిన్నుస్వర్గంబునకుఁగొనిరమ్మని యీ రథం
బునంపె రమ్ము పోవుదము

అర్జు — ఆహా యేమి యీవిమాన సౌభాగ్యము ఈకాంతులే
యిపుడు ప్రసరించినవి

మా — విజయా!

ఈ తేరుపై నేగి ॥ యింద్రుండు నిత్యంబు
కైలాసమునకుఁగాల ॥ కంఠు గొల్చు
ఈరథంబెక్కి దే వేంద్రవంద్యుడు చని భక్తి
వైకుంఠవరమా ॥ వరుని గొల్చు
విశ్వతాంగముపైన ॥ విరించుచని గొల్చు
సత్యలోకమునకుఁగం ॥ జాతగర్భు
విస్యందనమ్ముపై ॥ నెక్కి వజ్రిచరించు
నందనోద్యానసం ॥ తానములను

గీ॥ సిద్ధరాజాధిపతి దక్క ॥ నితరులెక్క
దరముగా దైవదత్తుల్య ॥ చతురుఁడవును
నరసమాఖ్యాక మానిశై ॥ ఖరుఁడవగుట
నీకుసిద్ధించె దీనిపై ॥ నాకమరుగ
ఇంకదీని నధిష్ఠింపుము

అర్జు —(అధిష్ఠించుచుండఁగా)

(తెరవ్రాలును)

(ఇది తృతీయాంకము)

సంపూర్ణము

విష్కంభము

(రంభా మేనకా శశిరేఖాది దేవకాంతలు)

శశి —ఏమే రంభా! వింతగా సింగారించుకొనుచుంటివేమి? నేఁడెవ్వనిని విటసంభావంబు లభించెనా యేమి?

రంభ —నేనింక రంభనుగానే

శశి —మఱెవ్వతవు? మన్మథరాజ్య లక్ష్మివా?

రంభ —అదికాదే నేనిఁక నూర్వశిని ఇంద్రాజ్ఞ మఱచితివా యేమి?

శశి —ఓహో! అర్జునోర్వశీయమునింక భూలోకమునఁ బ్రదర్శింతువన్నమాట

మేనక —అదేమిటే? మీమాటలు క్రొత్తగా వినఁబడుచున్నవి ఇంద్రాజ్ఞయేమి? అర్జునోర్వశీయము భూలోకమునఁ బ్రదర్శించుటేమి?

రంభ —ఈ విషయమునే యెఱుంగవా? పాశుపతాస్త్రంబు వడసి ఫల్గునుఁడు నాకమున కరుదెంచినది మొదలు తిరిగి భూలోకమునకుఁజని సహోదరాదులను జేరిన వఱకు జరిగిన యావద్విశేషముల నొకనాటికగా భూలోకమునఁబ్రదర్శింపనింద్రుఁడాజ్ఞాపించియున్నాఁడు అందూర్వశీపాత్రధరింప నన్నాజ్ఞాపించె తెలిసినదా?

మేనక —ఊర్వశీ పాత్ర నీవేల ధరింపవలయు? ఊర్వశి యేమైనది?

రంభ — ప్రసూన [illegible] తివే శోభవాగ్ని శిఖలంగా త్త
యు మిన్న సారాము నిం ద్రసంగు విసర్జియుంగా నివిష
యున వంచెన్న ద్వచి అదియునుంగాక యిప్పు
డాక గొప్పది లోకముగదా అంచు నిజస్వరూప
ముపే యున్నవెన్ని? అదినవే మాతోంగాలసూపగ
మనమున్నది మిగిలిన పాత్రధారులతో వెనింకం
బోవలయు నన్నుంబోనింవు

(అనిపోవును)

(తెరపడును)

భిల్లఫల్గునీయము

చతుర్థాంకము

ప్రథమరంగము

(దేవేంద్రుఁడు బృహస్పతి సోమకుఁడు దిక్పాలురు)

దే — సురాచార్యా! మీ యాజ్ఞానుసారంబుగా విజయుం గొనిరాన డంకతో మాతలిని బంపితి ఈ సరికి వచ్చుమంను

బృ — మంచిపని చేసితివి దేవతలకసాధ్యులైన యా నివాతకవచులు నాతనిచే వధింపఁజేసి దేవలోకమునకుఁ ప్రశాంతిఁ గూర్చుకొనవలయును

దే — అందుకే దా వాని నిందు రప్పించుట అదిగో! మన రథంబుఁ గూడ సవిఘ్నకంబుగా వచ్చు గరుత్మంతుని ంబోలి యర్జునాధిష్ఠితమై వచ్చుచున్నది

(ఎదుర్కొను నంత నర్జునుఁడు వచ్చును)

(కౌఁగిలించికొని) పుత్త్రా! పార్థా! మహాస్త్రంబులనేకంబు శంకర సాక్షాత్కార సమయంబునందిచ్చెదనని నాఁడు పల్కియు నేఁల్లొనర్పమి నిన్ని స్వర్గంబునకు రప్పించి యీ సభా మధ్యంబున గౌరవింపఁ దలఁచియేసుమీ!

అర్జు —తండ్రి ! త్రిలోకాధినాథా ! మీరేమి యొనర్చినను నన్నుఁ బవిత్రాతి పవిత్రునిగాఁ జేయుటకే కాక వేఱొండు గల్గునె ! కానియెడ యజ్ఞాచరణాప వానాది విధులఁ గృశించి నశింపకయు వీర విహార క్రమంబున మహాసంగ్రామంబుల దేహంబు విడువ కయు, సశరీరిగాస్వపరమ పవిత్ర దేవలోకంబుఁగాంచి మిమ్మెల్లర సేవింపఁగల్గు భాగ్యంబు గల్గునే

దే —కుమారా ! ఆదిముని శేఖరుఁడవైన నీకీ నాక ప్రవేశం బొక దొడ్డయే ? అదియునుంగాక

గీ అభవు లోకాధినాథు దే హంబుఁ దాకి
పరమ పుణ్యుఁడవైన నీ కరయ నింక
నాక మననేల సత్య లో కాది సకల
లోకములు చింతిత క్షణా లోకితములె

మఱియు నాకంబుఁ బవిత్రుఁడవై తివికాన నీ కెం దె ఱుంగరాని విషయంబులు, చూడరాని స్థలములు, అనుభ వింపరాని వస్తువులు లేవు వీరె మదీయ సభాలంకార **రత్నాయమానులు**

మ గురువర్యుండితఁడేయఖండధిషణా కూలంకషుం డల్లదే
వర చింతామణి, వీరె దిక్పతులు, నశ్వారసుమీయప్సర
స్సరసీజాక్షులు వైజయంత మదిగో సంతానవృక్షంబదే
సురమానీంద్రుఁడు రోమశుండితఁడెయూ శూరైక
చూడామణీ !

అర్జు —మహాత్ములారా ! నమస్కారము

దే —రమ్ము రమ్ము అనన్య లభ్యంబగు సింహాసనార్ధ
భాగంబు నలంకరింపుము

అర్జు —మహాభాగ్యము (కూర్చుండును)

సీ ద్విజ నమస్కార కలనచే దివసలును
దేవతా దర్శనంబుచే దివ్యవరము
లారయ నవశ్య సిద్ధంబు లగును గాదె
రెండును లభించె నిచటఁ గోరికల కరుదె?

బృ —శౌనాసీరీ! వరంబులకును దివ్యాస్త్రంబులకును నీకెట్టి
లోపంబు లేదు కాని యొక్క విశేషము

అర్జు —ఏమది మహాత్మా!

బృ ఏయనన్యసామాన్యబాహుబలపరీక్ష సేసి శంకరుఁడుపాశు
పతాస్త్రంబు నిచ్చెంగాని నివు మా యిచ్చు
నస్త్ర బల పరీక్షఁ గావింపవలయు

అర్జు —అనఁగా

దే — మఱేమియులేదు కుమారా!

మ వనజాతాసనుచే వరాళిఁగొని దేవవ్రాతదుస్సాధ్య దో
ష్ఘన విక్రాంతిమె యున్నివాతకవచాఖ్యానాశరుల్ సర్వస
జ్జనులన్ కట్టి సేయుచుండ్రి గిరిపక్షచ్ఛేదరూక్షోజ్జ్వలా
శనియున్ నిష్ఫలమయ్యె నయ్యజవరాసాధ్యక్షపాటాళిపై

కావున దేవాధికుండవును దేవేతరుండవును, నమా
నుష పరాక్రమ శాలివి నగు నీచే నిక్కంబుగా దేవ గణా

సాధ్యులగు రాక్షసులు ప్రస్ఫుటంగలర అయ్యుద్ధంబునే
గమవత్స్యలు చపలాలింబుగా ధ్వనింపఁజెను

అర్జు — తండ్రీ! జంభాంతకా! నన్నీవ్యాజంబున గీర్తి
మంతునిం జేయుటకె కాక నిక్కంబుగా మీ కా
ప్రముఖ రక్కసు లనఁనెంత?

బృ — పాకశాసని! జనకాభిలాష మవశ్యాకరణీయము

రోమ — త్రైదిశ ప్రశాంతియు ముఖ్యాచరణీయము

దిక్పా — త్రిలోకకంటకాసురవధయు నాదికరణీయము

అర్జు — మహాత్ములారా! అవశ్యమ్మే యనఁగాక మీయా
శీర్వచన ప్రభావంబె నన్ను విజయుం జేయుఁగాక!

దే — ఊర్వశీ

ఊ — (ప్రవేశించి నమస్కరించి) ఏమి సెలవు?

దే — నీవేగి వైజయంత ప్రాసాద నిక్షిప్త కిరీటంబుం గొని
తెమ్ము

ఊ — చిత్తము (పోయి తెచ్చును)

దే — కుమారా! పార్థా! ఈ కిరీటరత్నంబు ధరించిన
వారి కనంత తేజమును రణోల్లాసంబుఁ గూర్చు
నవిద్దాని ధరించి యింతటనుండి "కిరీటి" నామంబు
నం దేజరిల్లుము (ధరింపఁ జేయును)

దే — జయము జయము పార్థా!

ఊ — (తనలో) ఆహా! ఏమి యీతని సౌందర్యము!
జయంత నలకూబర నాసత్యులం జయించు చున్నదే.

దే — ఊర్వశీ! నీవింక నేఁగుము

ఊశ -చిత్తము (పోవును)

బృ -ఇంక నస్త్రంబులఁ బ్రసాదింపుఁడు

దే -కుమారా! ఇదే ఐంద్రము ప్రత్యర్థి సార్థ విక్రమాగ్నిచ్ఛటా నీరంధ్ర నారి దైంద్రము ఇంక నివ్వి దివ్యాస్త్రంబులు గైకొమ్ము (మంత్రోపదేశ మొనర్చును)

అగ్ని -వాయుజానుజా! ఇది యాగ్నేయము ఇది దుర్దాంతాభియాతివిక్రాంతి కాంతారదహనాంత్యకాలకీలికీలాకరాళంబు స్వీకరింపుము

వాయువు -కౌంతేయా! ఇది వాయవ్యము ఇది కరాన్ఫాలనక్రియాజాత మారుతాంకూరప్రఘాతూలీకృత పరపరాక్రమంబు చేకొనుము

యముఁడు -ధర్మజానుజా! ఇది దండము వైరివీర భుజాదంష దండకోద్దండ చండము చేపట్టుము

కుబేరుఁడు -మహేశామోదక సంగ్రామ కళావారీశా! ఇది శాబము వైరివీర భుజాగర్వ నిర్వాపణక్రియాఘూర్ణహామవుట సురనారీసమాశ్లేష సంభోగాపాదకంబు సంగ్రహింపుము

వరుణుఁడు -పరంతపా! ఇవి వారుణపాశంబులు శత్రుమండలీసమాలోకనోగ్రకీనాశపాశంబులు చేఁదాల్పుము

నైఋతి -ఇదే యాఖము ఖండనక్రియాసురీ ప్రతాసుర వ్రాతంబు అవధరింపుము

ఈశానుఁడు —కృష్ణప్రియా! ఇది ఐశానము దుర్భరారి
పాషాణ విఘట్టన టంకంబు గ్రహింపుము
అర్జు —దిగీశులారా! ధన్యుండను
బృ —మహేంద్రా!

గీ॥ పౌరహితకాంక్షియై పౌరి శమనకాంక్షి
ఆశరానీకములఁగూల్చ నరుగుచుండె
నాయపడుటయుఁ బడమియుఁ జక్కఁగాదు
ఏమిసేయుదు నను చింత నినుఁడుగ్రుంకె

కాన యిఁక సభ చాలించుట యుక్తము. మఱియు నర్జున వియోగంబున విచారించు పాండవేయుల కీతని శుభ వార్తలంపుటయు నవసరమైయున్నది
దే —గురువర్యా! ఇద్దానికెవరి నియమించుట యుక్తము కాఁగలదు?
రోమ —దేవేంద్రా! నాకు జిరకాలమునుండియుఁ బాండ వేయులంజూడఁగుతూహలంబు గల్గియున్నది కావున నేనే వారికీయుదంతమంతయుం దెల్పి వారి చింతోప శాంతిఁ జేకూర్చెద
దే —అట్లైన నింకేమి కావలయు వారలతో నామాటలుగా నిటు వచింపుఁడు

గీ॥ సకలపాపోప శమనంబు సర్వకాల
శివకరంబు, సుతీర్థ సంసేవనంబె
యగుట పాండవులార! తీర్థానవద్య
సేవనంబునఁ బావన శ్రీఁగనుండు

అర్జునా!

మ అయుతార్కప్రతిభావిభాసురమణీహారోజ్జ్వలద్ద్వారమై
అయసంశ్లిష్ట సురద్రుమప్రసవశయ్యాకల్పితాళిందమై
నయనానంద విచిత్ర చిత్రితకళాఽనల్పియమై విష్టప
త్రయ పూజ్యంబగువైజయంతమదె పుత్త్రాదానరేఁ
బుచ్చుమా

అర్జు —మహాప్రసాదము

దే —రోమశమునీంద్రా! ఇప్పుడు పాండవులు కామ్యకవన
మందు విజయాగమనాభిలాషులై యున్నవారు మీ
రేఁగి వారి నుల్లాసపఱుపుఁడు

రోమ —సంసిద్ధముగనేయుంటి

దే —పార్థా! ఇఁకరమ్ము

(తెరవ్రాలును)

(ఇది చతుర్థాంక ప్రథమరంగము)

చతుర్థాంకము

ద్వితీయ రంగము

(అర్జునుఁడు శయనించుచుండ నూర్వశీ ప్రవేశము)

ఊ —(తనలో) ఏమి యీతని సౌందర్యము! అనేక సురా
సుర నరేశ్వర మండలీ ప్రార్థ్యమాన సౌందర్యనగు
నన్నే వలపింపఁ జేయుచున్నదే! ఆహా!

మ యమునాంబుప్రతిబింబితేందుకళయో! యంక
ప్రభాజృంభణ
క్రమాలీకృత పార్వశాజ్కుచియో! కైమధ్వ
కందర్పమో!
నవకాంగుని మోముగోము భళిరా! రాజద్వయం
బయ్యెం జి
త్రము గాంచంగ నతానత ప్రభలచే నిందంబెన్ననీ
రెంటిలో

ఎన్న నవమోహనాంగుఁ డాదరించునా? సందేహము? మానుషాలభ్య దేవకాంతారత్నంబు తనకుఁ దానై వలచి వచ్చినఁ దిరస్కరించు పంకుండును గల్గునా! అరరే! ఏమిది! దక్షిణ భుజంబదరుచున్నయది నిరాశాసూచకమే! కాదుకాదు దక్షిణభుజస్పందనంబు సంభోగ సూచకంబుగా దైవజ్ఞులు పల్కుచుందురు మేలుమేలు అట్లైననింకేమి కావలయు

గీ. మారకోదండ నిర్ముక్త మార్గణములు
హస్తలీలా సరోజంబులగునుగాదె
క్రూరరజనీశ చంద్రికాంకూరచయము
లముల దరహాసమగ్నాంశులవును గాదె?

ఇంక నీసుకుమారు పాదసంవాహనవ్యాజంబున మేల్కొలిపెదం గాక (అని పాదము లొత్తును)

అర్జు — (మేల్కాంచి డిగ్గన మంచము డిగ్గి) తల్లీ! దేవ కాంతా శిరోమణీ! ఊర్వశీ! నమస్కారము

ఊ॰ —వీరాధివీరా! నవమోహనాకారా! ఒకానొక యబల తరుణవేశ్య సేవాబుద్ధి రాఁ దగురీతి నాదరింపక యిట్లు నమస్కరించు వారెందైనం గలరే? ఇది శూరకుమారుల లక్షణమే?

అర్జు —తల్లీ! శూరులు యుద్ధాంగంబున శత్రువుల పట్ల తమ శౌర్యంబుఁ జూపవలెఁగాని తల్లులగు మీవంటి వారి యెడనా? సేవాబుద్ధి నంటివి, అట్లనం జెల్లునె ఆది నారాయణు నాభికాండంబునం జన్మించి అసాధారణ కీర్తిశాలియగు మాతాతఁబురూరవుం బెండ్లాడి పాండవేయులకుఁ బూజ్యురాలవగు నీవా నన్ను సేవించుట? తల్లీ క్షమించి నన్నుఁ బనిఁగొమ్ము

ఊ॰ —అర్జునా! నిన్నుఁ బనిఁగొనుటకేగదా యిట్లొంటరిగా నిశాసమయంబున నేతెంచితిని

అర్జు —అట్లయినఁ దత్క్షణం బాజ్ఞాపింపుము

ఊ॰ —విజయా! అదే యాక్రూరచంద్రుండు తన వేఁడి కిరణముల నాతప్తసువర్ణ శరీరమింకను దహింపఁజేయుచున్నాఁడు వాని దండించి నాశరీరతాపోపశమనంబుఁ గావింపుము

అర్జు —తల్లీ! ఇట్టి మాటలనం బాడియే? సకలలోక ప్రహ్లాదకరుండగు చంద్రుదూషింపఁదగునే? అదియునుంగాక—

గీ॥ ఊరుజనిత వాతంపు చిత్తోద్భవుండు
దానవారికి నౌట సోదరులు గారె
అదియునుంగాక నీ భర్తయైన యాపు
రూరవోఽన్వయ పతిగాఁడె దూఱఁదగునె?

ఊ —అర్జునా! ఆ బంధుప్రేమ యతనికే లేక యిట్లేచు చుండ మనకెందుకా కల్పితబాంధవ్యము మఱియు భర్తృవంశ కర్తయంటివి అదేటిమాట? వేశ్యలకొక భర్తగూడ యెందుకా? దేవకాంతలకు వావులు వరుసలును లేవని నీ వెఱుంగవే?

అర్జు —అయినను నిష్కారణముగా విరహిజనులుంబోలెం జంద్రుడు నిందింపనేల?

ఊ —అర్జునా! ఇంకను విహరజనులుంబోలెననుచున్నావేమి?

గీ మోహనేందుని గేరు నా మోముగోము
ముకుర కళమీఱు నాదు కపోలకాంతి
వెల్లదినమూని విరహిణివిధము జూటి
చెప్పుచుండుటలేదె? ప్రశ్నింపనేల?

అర్జు —తల్లీ! పుత్రప్రేమజూపి నన్నానందింపజేయ వలనన నీ విట్లసంగత ప్రణయనర్మోక్తులాడం జెల్లునే? నీవు దేవకాంతవగుట వావి వరుసలు నీకు లేకున్నను

గీ మాకు గోద్భవుడైన యెతాకమహుడునైన
యా పురూరవు నిల్లాలవైతి కాన
మాకు నెట్టైన మాతృసమానవీవు
తప్పునాడంగ జెల్లునే తల్లి! నిన్న

ఊ —అర్జునా! వావుల వంకంబోయి తప్పించుకొనం జూడకుము అట్లయినను దప్పదుసుమీ యేమందువేని

సీ॥ సరసిజాతాక్షు నూరు సం | జాతనౌట
పుత్రి నైతినిగాదె యా | పుణ్యునకును
ఆతఁడిప్పుడు నీకు జా | యాగ్రజన్ముఁ
డౌటచే మేనకోడలి | నైతిఁ బార్థ!

అర్జు — తల్లీ యట్లనం జెల్లునే? ఎన్నఁడో వెన్నునియూరువు నందుఁ బుట్టి ఎదప దేవకాంతా సమ్మిశ్రితవై క్రమంబున మాప్రపితామహుఁ బురూరవునెయ్యంపు టిల్లాలివై మావంగడంబు వెలయించిన యన్నె రీతి మన్నింపవలెనో యెఱుంగనే? తల్లీ నన్ను దీవించి మఱలి పొమ్ము

ఊర్వ — అర్జునా! ఏలయిట్లు కొఱగాని వావులు కల్పించి కొని నన్నుఁదిరస్కరింతువు ఇదిగో! ఇటుచూడుము.

సీ॥ రతిని దలఁదన్ను రమణి నీ | రతినిగోరి
తనకు దానుగవచ్చి మం | తనము లాడ
కుచయుగళ కుంభగాఢోప | గూహనాతి
సౌఖ్యరసవార్ధిఁ దేల సం | శయముతగునె?

అర్జు — తల్లీ! నిజంబరయ

గీ॥ రతిఁ దలందన్నఁజాలు వి | భ్రాజితాంగ
రామణీయకము గలుగు | రేమ వయిన
మాతృతుల్యవు గాన త్వ | న్మానితాంగ
రామణీయక మెల్ల న | ర్చ్యంబునాకు

ఊర్వ — అర్జునా! ఏలయిట్లు మాతృతుల్యనని తిరస్కరించెదవు మీవంశకర్తయగు చంద్రుండు మాతృతుల్యయగు

గురుపత్నిం బొందెడే? అతనికే దోషంబు సంభవిం
చెడి?

అజ్జు — తల్లీ! దేవరులకును దేవకాంతలకును జారత్వదోషం
బేడది? నీవే దా వచించితివి చంద్రుండు సమస్త
దేవతా భోజన ప్రదాత గావున నాతని కా దోషంబు
లేకపోయి యుండవచ్చును

ఊ — అజ్జనా! ఈ చమత్కారవచనంబులచే నూరకకాలయా
పనము సేయక నీ పృథులబాహాగాఢ పరిరంభసంపు
టిత స్తనకుంభ గాఢనన్ను లుకొమ్ము

అజ్జు — తల్లీ! అసంగత వాక్యకథనంబుచే నన్ను విసుగింపక
క్షమించి నిద్రా సౌఖ్యమనుభవింపనిమ్ము

ఊ — నిద్రా సౌఖ్యమా! ఏమి సౌఖ్యమనుభవించెదవు?

గీ॥ కామినీమణి లేని చక్కని విలాస
శయన మందిరమద్ది ని శ్మశానసమముగ
మెఱుగులేనట్టి జాళువా సిమిమిగాదె
యట్టిశయనంబు శయనమే యపరమారు!

అజ్జు — తల్లీ! అంతకంతకు నీ ప్రణయోక్తు లతిక్రమించు
చున్నవే కాని ప్రార్థనా వాక్యంబు లేమియు ఫలిం
పకున్నవి మఱియు నొక్క విశేషము వినుము

గీ॥ జడిమునన్నోడె యకట! మేను మైదుగురము
కానచాజ్ఞాత వాసముల్ గడపు లోకటి
జాయతో బ్రహ్మచర్యంబు సల్పులోటి
నియమములు రెండుగూర్చుకొం కటిమసవిత్రి!

కావున మానియమప్రకారముగ నీపదునూఱేండ్లును స్వకాంతా సంగమంబుఁ గూడఁ బరిత్యజించియుంటివి. గాన వృథాప్రయాస బడక మఱలిపొమ్ము.

ఊర్వ — అర్జునా! జూదంబున ధార్తరాష్ట్రులాడిన వాక్యంబులు పాలనీయంబులు గావనుట లోకప్రసిద్ధమే కద! అందుకు సాక్షిగాఁ దోలుతఁ గోల్పోయిన రాజ్యాదిభోగంబులు మీరే మఱలఁ గైకొనలేదా? నన్నేల గాసిం జెదవు?

ఉ. సూదులకన్నవాఁడియయి సూటిగ చంద్రమయూఖజాలముల్
మేదుర బాధకై పరిణమించుచునున్నవి వజ్రమండలా
క్రోదరధారలై తోఁచుచున్నవి మన్మథుపుష్పబాణముల్
ఎదగు కౌఁగిలింతయను విస్తులవర్మము విచ్చి కావుమీ!

అర్జు — మానవీ శిరోరత్నమా! ఏలయిట్లు వృథామన్మథావస్థలం జెంది యుక్తాయుక్తవిచక్షణతగోల్పోయెదవు

గీ. బ్రహ్మచర్యవ్రతంబుచేఁ బట్టినాఁడ
నన్యకాంతా కుమార తుల్యప్రవృత్తి
నిన్నిగుణములు విడదిని యేను పలుక
మాతవగుదు నీకుఁ దగునె కామంబుసూప?

ఊర్వ — అర్జునా! నీవు భూలోకంబున నున్నయప్పుడా భూలోకాచారములను ప్రతిజ్ఞలను జెల్లింపవలెనం జెల్లును గాని యేతద్దోషంబులు లేని యీనాకంబున నట్లు ప్రవర్తింప బాధ్యంబు గాదు

అర్జు —ఏమీ! ఏనునాకమునకే గుదెంచినంత నాకాకసుండ నైతిరా? వలదు వలదు తల్లీ! నన్ను బాధింపకుము

ఊ —అర్జునా! నీసంగ సంగ్రామానంద పారవశ్యంబుం గూర్ప వచ్చితినె కాని బాధింపంగాదు నీవెన్ని పుణ్యంబు లొనర్చినను నాసంగమంబు చేకూఱును ఏం చితిరా మోంకా గొన్దెదవు?

ఉ స్వేదకణ ప్రపూరవివశీకృతమూర్తులు యామమాత్ర సం
చాదిత నిద్రలున్ ప్రసవనాయిక కేళి కళానభిజ్ఞ లా
సాదిత వార్ధకల్ మనుజసారసగంధులటంచు నెంచితే
త్రైదివకాంతలన్ మదనతంత్రనిమంత్రణచిత్తకాంతలన్

అర్జు —తల్లీ! అద్ది నిజమే కావచ్చును కాని స్వకులాచార ధర్మంబులు వీడుట ధర్మవిరుద్ధము కాన మానవుండనగు నేను దేవకాంతం గూడుట ధర్మదూరమే యగును

ఊ —అర్జునా! ఏమిమాటలివి? ఎందఱెందఱు భూకాంతులు దేవకాంతలం గూడి కీర్తిమంతులుగాలేదు? అదియుంగాక!

గీ నరవధూటులరతి వీర్య నష్టహేతు
వతుల బలహీన కారణం బగునుగాని
దేవలోక వధూటీ ర తిక్రమంబు
వీర్య సంవృద్ధి కరము సం విత్ప్రదంబు

కావున నీవంటి వీరకులాభరణంబులు మమ్ముం దప్పక యాదరింపవలెను

అర్జు — తల్లీ! అదేమిమాట?

గీ. అద్రినెక్కంగ నగరా నట్టి జగతి
చెప్పు నెక్కంగ నంగా నెట్లులగును?
శివ మస్కృపాత్త విక్రమ శ్రీ మించి
గల్గునె నిర్జరరతి కలన లలన!

ఊ — అర్జునా! రాజులుత్తరోత్తర పదవ్యాప్తులగుటం జేసి యట్లు పల్కి నను దిరస్కరించుచుంటివి ఇంకనొక్క విషయము గమనించుము

ఉ. స్త్రీలు స్వయంబుగా వలచి చేరినవారల నాదరింప కు
ద్వేలసమాకుమారశర వేదనఁ బాల్పడఁ జేయ నమ్మను
ష్యాళితమంతెఁదా మరుతఁ రాపదలం గొని తెచ్చికొంట కే
మేలసుగానెఱింగియుఁక మోదముతో ననుగార
వింపుమా!

అర్జు — తల్లీ! ఏదియెట్లైనను నేను ధర్మంబును బ్రతిజ్ఞా నియమంబును దప్పఁజాలను

ఊ — అర్జునా! ఇప్పుడు నీవు దేవలోకంబున నుండుటంబట్టి దేవతా ధర్మవిరోధముగాఁ బ్రవర్తించిన నదియు దోషమేయగు

సీ. పారిజాతలతాంత వారకల్పితకాంత
శయ్యానిశాంతమై చనఁగఁ జనునె?
వైజయంత నిశాంత వరరత్న కలితాంత
రంబు నిర్మిధురమై క్రాలఁజనునె?

[illegible] పయోదపు
[illegible]గతు[illegible] చనంగ జనునె?
నైయ[illegible] వాతంపు రవిము[illegible]
[illegible]మె సా[illegible]గంగ జనునె?

అంప[illegible] యుద్ధ[illegible]ద్బిశేల
యన [illegible] యూర్వశి వనిత వలచి
[illegible] రకమె చనునె?
[illegible] ప్రీతిగులుక

(అని చేయి పట్టుకొనును)

అర్జు —(విడిపించుకొని) హరిహరీ! ఏమి సినాహసము! ఇట్టి దురాచారమున కొడిగట్టితివేమి?

ఊ ఎచ్చటనైనననున్నవియే? యిట్టి ధర్మప్రసంగాలు
చెయ్యవ లీ
ముచ్చటలి విలాపములు [illegible] పట్టున మాతలిల్లి వా
క్రుచ్చుట న్యాయమే? [illegible] రుల్ వినవచ్చుల పాట
వచ్చు నీ
వచ్చినదారి బట్టి నిజవంశయశంబును నిల్పఁజూడుమా!

ఊ —అర్జునా! నిజము వల్కితివి నిజవంశయశంబు నిల్పుకొనుటకేగదా యింత బతిమాలుచుంటిని నాకోర్కె వృధసేయక నీరసికత్వమునకు వెల్లిచూపక, యీ గంగానదీ పద్మగంధ వాహంబులై గంధవాహంబులు మెల్ల మెల్లనవీవ నందనోద్యాన పుష్పాసవపానమత్తిలయి భృంగంబులు సంగీతమొనర్ప, నవీనపల్లవ

గ్రసవోల్లసితంబులై పరభృతంబులు పంచమ స్వర
ములు వెలార్ప హాయిగా విహరింప నిచ్ఛగింపుము
కోరివచ్చిన కాంతంగూడుట దోషంబు కానేరదు
ఇదిగో నీపాదపతితనన్ను మన్నింపుము

అర్జు —(కోపముతో) ఏమేమీ? నేనెన్ని చెప్పినను వినక
నాప్రతిజ్ఞాభంగంబుకావింపనే నాహసించుచుంటివే?
అందుకై దేవతలు నిన్నిటకంపి యుండరుగదా!

చ తరలాయు చంద్రుఁడున్ గతులు ౯ తప్పచరించిన వార్ధు లేఁడు న
బ్బురముగ నొక్కటై కలిసి ౯ పోయినఁ గల్పక మెండి పోయినన్
ధరణిఁ బృథాత్మజుల్ లవము ౯ ధర్మముఁ దప్పరు వేయు నేల య
న్యరమణి వంచులో జనని ౯ వట్టినినుంగవఁ గూడనేర్తునే!

కాన మాటాడకపొమ్ము నీముఖావ లోకనముగూడ
పాపశంకం గూర్చుచున్నది

ఊ —ఏమేమీ! క్రూరాత్మా! అనన్యసామాన్య సౌందర్య
వతియు నారాయణోరుకాండ సంజాతయు అగస్త్య
మహిమ నీంద్ర జనయిత్రియు, త్రిదివకాంతా శిరో
రత్నంబునగు నేను కోరి నీసంగమం బపేక్షింప
షండుఁడునుంబోలెఁ దిరస్కరించితివి గాన

గీ లోకమెల్లరు నవ్వ నా ౯ లీకలోచ
నాకదంబకముల మధ్య ౯ నాన వీడి

పండుఁడయ్యెదుగాక, యీశ్వర వరాను
భావగర్వితా! రక్షస్వ బావమాం!

(అని వెడలిపోవును)

(రం [illegible])

(ఇది చతుర్థాంకము)

([illegible])

చతుర్థాంకము

తృతీయ రంగము

(ఇంద్ర సభ)

ఇం — గురువర్యా! సభాస్తారులారా!

ఉ. నేఁటిక దేవతానగరచేత్రృతియన్ వసందముబ్బఁగా
నిటయి దేవ సంచయవినీతమిళింద సమూహహాపశా
పాటవ మూచు నా హృదయపద్మము మిక్కిలి
యొప్పె దుష్టదో
పాట విపాటనక్రమసమర్ధఖరాంశుఁడు పార్థరాకచేన్

బృ — తప్పక నీ మనోంబుజాతమట్లే రంజిల్లుఁ గాక

మాతలి — దేవా! ప్రమాదము! అర్జున సంగమాభిలాషిణియై యూర్వశీకాంత రాత్రి వైజయంతమున కేఁగి యాతనిచేఁ దిరస్కరింపఁబడ తత్క్రోధంబునఁ

బాధ్యుని, నపుంసకుఁడవు కమ్మని శపించినది అదే
యర్జునుఁడు విషాదావనతాననుఁడై యిటు వచ్చు
చున్నవాఁడు

అర్జు — తండ్రీ ! నమస్కారము

ఇం — పుత్రా ! విచారింపకుము విధి విధానంబు దాఁట
నెవ్వరికి తరము గాదు నీ ప్రతిజ్ఞా పాలనేంద్రియ
నిగ్రహమే నిన్నుఁ గాపాడ గలదు ఊర్వశీశాపోప
హతుండ వైనట్లిప్పుడే వింటిని

ఆ. దేవలోక ప్రశాంతికై తెచ్చి పార్థ
శప్తునిగఁ జేసెఁ బాకశాసనుఁడటన్న
నింద నాయుట కొఱకునై నే నొనర్తు
నంచదుపశాంతి దాన నీ కనుకూలగు

కాన విచారింపకుము మీరు ప్రచ్ఛన్నులరై యుండ వలయు నజ్ఞాతవాస వత్సరంబున నీ శాపంబనుభావ్యం బగుఁగాక అప్పుడు నీవు నర్తనోపదేశకుఁడవై రాజపుత్రి కల నాట్యకళా పారంగతలఁ జేసి కీర్తిఁ గైకొందువు గాక

అర్జు — తండ్రీ ! ధన్యుండను ఇంకనిదే దుష్టనివాతకవచ
రాక్షస వధార్థంబరిగెద మార్గదర్శకుల నాయత్త
పఱుపుఁడు

ఇం — మాతలి ! రథంబు సిద్ధపఱుపుము బహుజాగరూక
తతో సారథ్యంబు చేయవలయును

మా — చిత్తము రథము సిద్ధముగనే యున్నది

ఇం —కుమారా! పార్థా!

శా॥ క్రూరాత్ముల్ మదయుక్తులాహవకళాకౌశలంక
ఘుల్ విద్విష
న్మారుల్ ధర్మవిదూరవర్తులు మహామాయాసమేత
క్రియుల్
పారావారనిశాంతులాదిలిజులే వండ్రక్కు లాటన్ భుజా
సారంబున్ మలియుం గదిర్చి రిపునాశక్రీడ
వర్తింపుమా!

అర్జు —తండ్రీ! అట్లే యొనర్చెద

బృహ —వీరాధివీరా! పృథాకుమారా!

ఉ॥ శంభువరప్రసాదుఁడవు సంగరరంగ భయంకరాశుగో
జ్జృంభుఁడ వక్షయప్రదరసద్ధనిషంగుఁడ వట్టి నీరణా
రంభము శంబదాసురపరాక్రమవార్ధికి బాడబాగ్నిసం
రంభము గాఁగఁ బార్థ! సుకరంబుగఁ గొమ్ము!
జయేందిరామణిన్

ఇంక వార్ధి నిగూఢులగు నాతవాతకవచ దైతేయుల
పరాక్రమలక్ష్మియు వార్ధిం గలియుఁగాక

అర్జు —మహాత్ములారా! మీయాశీర్వచనంబు లమోఘం
బులు

గీ. నాపరాక్రమ పావక । వ్యాపృతికని
మీ వరాశిరస్సముత్సము । నిర్మలనంబు
తోడు సూపవిరోధి బం । ధురబలంబు
శలభ సంకాశమైపోయెనాడె । సమయుఁగాక

(అని నడువఁదెరవ్రాలును)

(ఇది చతుర్థాంకము)

సంపూర్ణము

భిల్లఫల్గునీయము

పంచమాంకము

(కామ్యకవనము. ద్రౌపదీ ధర్మజ, భీమ యమలులు)

ధర్మ — మనోహరీ! సహోదరులారా! పాశుపతాస్త్రంబు వడయ విజయుఁడేఁగి నేఁటికి రమారమి యేఁడువత్సరంబులు కావచ్చినది. ఇంతవఱకు వాతని క్షేమసమాచారంబు లేమియుఁ దెలియలేదు. ఏమికర్తవ్యము?

ద్రౌ — మనోహరా! ఆ పాండవమధ్యముఁడు లేని యీ కుటీర మెంతయుఁ దరళంబులేని హారంబువలె విన్నంబోయినది. ఆతఁడింకను రాకున్కి గతంబేమియో కదా!

భీమ — అన్నయ్యా! నిష్కారణముగాఁ బార్థుని తపక్లేశంబునకుఁ బాల్పడఁజేసితిమి. వేలకొలఁది వత్సరములు తపించి తపించి మహర్షులే పడయలేని శంకర ప్రసాదము పార్థున కంతలోనన కల్గునే? శత్రువిజయంబునకా పాశుపతంబే కావలయునే?

సీ. పరిపంథి గంధసిం ధుర కదంబక భయం
కర సింహవేషిమీ కర్కశాసి

భీమాభిసంపాత § భిన్నారి ముఖరక్త
పాన సమ్మోదన § భాసురగద
ప్రశస్త్రిమండల § ప్రథమాంగ కర్తకో
ద్దండ మాబీభత్సు § గాండివంబు
శలభీకృతారాతి § సైన్యసంఘాతంబు
నకులవాహిక మహా § నైపుణంబు
§ అన్య విక్రాంతహస్త తం § తన్యమాన
ఘోర కోదండ ఖండన § క్రూరకార్య
చణము సహదేవు పాణి దు § స్సహశరాస
నిట్టి వీరులమేల శం § కింపననికి

ధర్మ —భీమసేనా! ఏల వృథాయహంకరించెదవు మహాస్త్ర లాభంబున మనకేమియు నష్టంబు లేదుగదా! అరణ్యవాసంబు వృథపుచ్చనేలయని శ్రీకృష్ణుండిద్దానికై తన ముద్దుమఱందింబుచ్చె కాన తదాగమనాభిలాషులై భగవత్ప్రార్థనంబు సల్పుఁడు

నకు — ఆర్యా ధర్మజా! ఇప్పటికే యేఁడేండ్లు గడచి పోయినవి శంకర ప్రసాదంబింక నెన్ని యేండ్లకుం గల్గునో యెఱుంగరాదు మిగిలిన యాఱేండ్లలోనైనఁ దన్మనోరథసిద్ధియు సోదరాలోకనోల్లాసంబు మనకునుం గల్గునే?

సహ —తప్పక సిద్ధింపఁగలవు లేకున్న భూతభవిష్యద్వేది యగు శ్రీకృష్ణుఁడేల యిప్పనికై తనముద్దుమఱందిం గూర్చును?

ధర్మ —నిజము నిజము సహదేవా! నీమాటవృథగాదు తప్పక యచిరకాలములో వార్దుఁడు సాధితార్థుఁడై రాఁగలఁడు

ద్రౌ —అట్టి యాశలతోనే యిన్ని నాళ్ళుగడపితిమి కాని తదాగమనంబు మాత్రము సిద్ధించుటలేదు

ధర్మ —కాంతా! అనుజన్ములారా! నేఁడెద్దియోయొకశుభ మవశ్యము కల్గవలయు ఏకదీక్షగా నాదక్షిణాక్షి యదరుచున్నది

భీమ —మనకంకను శుభములా? ఎందుండి యూడిపడును? అజ్ఞాతవాసవత్సర మొకటి ప్రచ్ఛన్నముగాఁగడచినఁ గదా?

ధర్మ —తమ్ముఁడా! భీమసేనా! దైవానుగ్రహముచే నదియు నట్లే గడవఁగలదు మనమిప్పుడు కష్టదశలోనున్నంత మాత్ర శుభములు కల్గవనియేనా నీనమ్మకము గాఢాంధకారములో బాధపడు బాటసారికి మిణుకుమిణుకు మని నక్షత్రములప్పుడప్పుడు తోడుసూపవే? ఇంతటి పరాక్రమవంతులమయ్యు నీకష్టంబు లనుభవింపనేల యన్న —

గీ చండతరభాను కాండబా క్రాంతుఁడగుచుఁ
బరదురాలోకుఁడై వెల్గు భాస్కరుండె
రాహుదంష్ట్రావిలగ్నుఁడు దర్శఁగనండె?
మనమనఁగ నెంత? కాలక్రమంబునందు

కాన యీకానవావాస చింతంబాయుము మద్దక్షి
ణాక్షి స్పందనఫలితంబుగా ముఖ్యముగా విజయాగమనంబో
లేక తద్వార్తయో తెలియఁగలదు కానఁదన్నిరీక్షకులై
యెదురు చూడుఁడు

ద్రౌ —నాథా! మీనిశ్చయింబు ఫలించుఁగాక! తద్దర్శన
భాగ్యంబు మాకొదవుఁగాక

భీమ —ఏమి మీయాశయంబులు తెచ్చికోలుముదంబులు!

సహ —సోదరా! వృకోదరా! అట్లునిరాశఁ జెందఁదగునే
ధర్మపుత్రుని వాక్యంబులెన్నఁడైన నిరర్థకంబులగునే!
తప్పక నేఁడెద్దియో శుభంబుగల్గు

(అంతరోమశమునీంద్రునిప్రవేశము)

ధర్మ —మహాత్మా! వందనములు దయసేయుఁడు

రోమ —శుభమస్తు పాండవులారా! అందఱకును సేమమే? ఏను
రోమశుండనువాఁడ ఇంద్రప్రేషితుండనై వాసవి
వార్తలు మీ కెఱింగింప నేతెంచితి

ధర్మ —మీవంటి మహాత్ములదయచే నిప్పటికి సుఖులమై
యుంటిమి అర్జును శుభవార్తకే యెదురుసూచు
చుంటిమి పరోపకారపారీణులగు మీదయచే నదియు
సిద్ధించినది

రోమ —ధర్మజా! సజ్జనస్తుత్యచరిత్రుండవగు నీకీవినయంబు
సహజంబ ఇప్పుడు పార్థుఁడు పురుహూతసమాహూ
తుఁడై నాకంబున సుఖంబున్నవాఁడు కొలఁది
దినములలో మిమ్ముఁగలియరాఁగలఁడు

భీమ —పార్థుఁడు నాకమేఁగెనా? శంకరునిచేఁ బాశుపతంబు
వడయ దపోదీక్ష బూనలేదా?

రోమ —భీమసేనా! పాశుపతంబు వడసియే నాకమున
కరుదెంచె

క॥ వరతపోనిరభక్తి దా ॥ వనము వలనఁ
బ్రకటబాహాబలోత్సేక ॥ విధము కలనఁ
బార్థుఁ డాశ్చర్యముపొంది పడసినాఁడు
దివ్యపాశుపతాస్త్రంబు ॥ పాండవేయ!

ధర్మ —ఆహా! పరమసంతోషము

నకు —తదుపరి యింద్రలోకమే గనేల?

రోమ —అప్పుడు దేవేంద్రుఁడును సకలదేవతా ప్రేరితుఁడై
పార్థుండౌ గొనిరా మాతలి నాదంబు నిచ్చి పంచె
అర్జునుండును దద్రథాధిష్ఠితుండై

సీ॥ కాద్రవేయస్వామి ॥ కాంతశయ్యావన
మధుకైటభారి నా ॥ మహిమ నెసఁగి
యైరావతానేక ॥ వారూథ దేవతా
సార్వభౌముండు నా ॥ సరణిఁగులికె
జాతరూప శిలో ॥ చ్ఛయాతతాధిత్యక
కలితవారిదమునాఁ ॥ జెలువు మిగిలి
గంగానదీ వీచి ॥ కా డోలికాలోల
కాదంబవరము నాఁ ॥ గాంతిఁదనరి

గీ॥ నిఖిల నాకౌక సానీక ॥ నేత్ర నివహ
పర్వదాయకమూర్తమై ॥ వచ్చి విబుల

సురవిమానాధిరాజము గ్రచ్చెరువుదోఁప
డిగియెనందన పుష్పవాటికలనడుమ

ధర్మ — తదుపరి?

రోమ — అట్లు దిగి పారిజాతలతాంత వాసనాసంభరితమారుతాంకూరము లల్లనల్లనవీచి మనోజ్ఞకేశపాశంబులూఁప దేవకాంతాకదంబ సప్రణయ కటాక్షేక్షణంబులొక్కుమ్మడి ముఖమండలము నాక్రమింప లతావితానగళితపుష్పంబులుమంజుతరమార్గంబుఁగూర్ప మెల్లమెల్ల నడచుచు రాజమార్గంబుచే నప్పుడు సౌధాంతరజాలకంబులచెంత నచ్చర కొలంబుకొమ్మలెల్ల బొమ్మలవోలె నిల్చి తదీయ సౌందర్యామృతపానంబు సేయందొడంగిరంత నొక బాల —

ఉ. తానముచేసవచ్చిపరిధానముఁ గట్టుచుజాలకంబునన్
వాని పరాకుసంగని యవారిత తత్ప్రతి చిత్తవిధిసం
ధానితమైనఁజక్కెనిఁక దాఁట గలాదెయటంచుబేలయై
పీనకుచద్వయంబు బిగఁ బెట్టియె తాలిచెఁ
గంచుకం బొగిన్

ఇవ్విధంబున బాలాజన హేలాకటాక్ష జాలానందదాయియై పోయి సుధర్మం బ్రవేశించి సహస్రాక్షుచే గారవింపఁబడి తదర్ధాసనంబలంకరించె అప్పుడు సకలదిక్పాలురు తమతమ దివ్యాస్త్రంబులొసంగిరి ఇంద్రుఁడు కిరీటంబును, దేవతలు "దేవదత్తం" బను నొకశంఖంబును బ్రసాదించిరి

ద్రౌ — అట్లయిన నింకనాతనిఁ బంప కుండుటకు హేతువేమి?

రోమ — మానినీ! అదియుం దెల్పుచున్నాఁడ, వినుము నివాతకవచులనెడి దుష్టదైత్యులు సురల కసాధ్యులై త్రిలోకహింసఁ గావించు చున్నారు కాన తద్వధార్థమై దేవతలు ప్రార్థింపఁ బార్థుఁడం దాఁగె సుఖముగా నింకఁ గొలఁది దినములలో రాఁగలఁడు మఱియు నింద్రుఁడు తన మాటలుగా నిట్లు పల్కుమనియె వినుఁడు

గీ. సకల పాపోప శమనంబు సర్వకాల
శివకరముఁ బుణ్య తీర్థసం సేవనంబె
యాట పాండవులార! తీ ర్థాన వద్య
సేవనంబున పావన శ్రీఁగనుండు

కావున తత్సేవనంబున కుపక్రమింపుఁడు

ధర్మ —

ఉ. అంబుజగర్భ తేజ! సుజనావళిచే వినియుంటి మున్ను, తీ
ర్థంబుల సేవ సర్వశుభ దంబని కాని తదీయ సన్మహా
త్త్వంబు లెఱుంగ నైతి విశ దంబుగఁ దెల్పవె తన్మహత్త్వసా
రంబులు నిన్ను వేఁడెద నిరంతరమున్ మునిలోకపావనా!

రోమ — ధర్మపుత్రా! దానికై యింతగా నడుగనేల? సావధానంబుగా వినుము

సీ. యాగాదు లొనరింప నందునట్టి ఫలంబు
చేకూఱుఁ దీర్థసం సేవనమున

భూస్వర్ణ గోదాన ఽ ములఁ గల్గెడి ఫలంబు
చేకూఱుఁ దీర్థసం ఽ సేవనమున
అనయోప వాస దే ఽ వార్చాదిక ఫలంబు
చేకూఱుఁ దీర్థసం ఽ సేవనమున
ఆర్తావన క్రియా ప్రా ఽ ప్త దివ్యఫలంబు
చేకూఱుఁ దీర్థసం ఽ సేవనమున

గీ. అశ్వమేధ వితాన స ఽ హస్రకరణ
పుణ్య పరిపాక మబ్బున ఽ గణ్య తీర్థ
సేవనంబున నిజము ధ ఽ ర్మావ ధీరి
తోక్ష వరులార ! పాండవే ఽ యోత్తములార !

కావునఁ దత్తత్తీర్థ మాహాత్మ్యములు తత్తత్తీర్థంబుల కడనే వచించెద నడువుఁడు

ధర్మ —చిత్తము మహాత్మా ! అట్లే పోవుదము
(లేచి నడతురు)

రోమ —పాండవులార ! ఇదే పుష్కర తీర్థము ముప్పది మూఁడుకోట్ల దేవతలతో బ్రహ్మనిరంతర మిందుండి యిందాడినవారి కఖిలైశ్వర్యములఁ గూర్చుచుండు మఱియు నశ్వమేధ ఫలంబు చేకూఱుఁగాన దీనతీర్థ మాడి తరింపుఁడు

ధర్మ —ధన్యులము మహాత్మా ! ధన్యులము

రోమ —ఇది శాకరస తీర్థంబు దీనియుత్పత్తిక్రమంబతి విచిత్రము తొల్లి శౌనకుండను మహర్షి యజ్ఞార్థము దర్భలనేరుచుండ దత్కుశాభి ఘాతంబున వ్రేలు

వచ్చి శాకరసంబుద్భవించి పాఱఁదొడంగినది దాని
నాతండు విస్మితుఁడై యానందోద్రేకమున నాట్య
మాడుచుండె నద్ది దుస్సహంబగుటచే దేవతలు
ప్రార్థింప శంకరుండు మాయామునియై వానికడ కేఁగి
యేల యిట్లాడుచుంటివని ప్రశ్నించి వానిచేఁ దత్ప్ర
కారంబువిని యిది యొకవిచిత్రమా! ఇటు చూడుముని
తన వ్రేలితో నంగా వ్రేలింగొట్ట నందు భూతి
జనించినది దాని కమ్మాని లజ్జించి మహాత్మా! నీవు
శంకరుఁడవుగాక యింకొకరుండవుగా నేరవు నన్ను
సైరింపుమని వేఁడికొనియె శంకరుఁడు ననుగ్రహించి
వరంబు వేఁడుమనుటయు నతండు

చ. రు శవరం బొసంగ సమస్తకట్టితివేని యుమామహేశ! మ
త్కరప్రసుతమైన శాకరసధారమహోత్తమ తీర్థరాజమై
నిరతము సేవకాళి విస్తీతిసుఖంబు లొసంగుఁగాత సు
స్థిరముగ నంబతోడ నివసింతువుగాత నతంబు నీవిటన్

అనికోరుటయు శంకరుండు నట్లు లనుగ్రహించెఁగాన
యిది తీర్థరాజంబు నాఁడెల్లు దినిసేవించి తరింపుఁడు
రోమ —ఇది రామహ్రదంబు

ఉ. దారుణమా కురార ఘనస్థాలల రాజులఁజంప తత్ప్రతీ
కారుణధారలన్ బరశుహస్తుఁడు భార్గవుఁడీ మడుంగులం
గూరిచి పార్వతీశ్వరున కుంరదయామతిఁ దీర్థరాజ సం
స్కారమునందఁజేసెనివిస్సాత్పృజనాఘునివారకౌఘముల్

ఇందుఁబితృ తర్పణంబుఁ గావించువారికిఁ బితృ దేవ

తలు సాక్షాత్కరించి యభీష్టవరంబు లొసంగుదురు కాన
దీని సేవింపుఁడు

ద్రౌ —ఏమి యీ కాంతులు! క్రమక్రమంబున మన వైపునకే వచ్చుచున్నవి దేవలోకవిమానమా యేమి?

రోమ —మానినీమణీ! పాండవులార! నిజంబిద్ది దేవవిమానమే విజయుఁడు రాఁబోవు అతనితోఁ గూడ నిఁదాఁడి తెంతముగాక

అర్జు —(వచ్చి) మహాత్ములారా! నమస్కారములు

రోమ —దేవకార్యంబు నిర్వర్తించితే?

అర్జు —చిత్తము మహాత్మా!

ధర్మ —ఇన్నాళ్ళకు సుఖం బెకెడ

అర్జు —చిత్తము

భీమ —మునీంద్రుఁడు లేతెంచిన పిమ్మట నేమి జరిగినది?

అర్జు —నేనారాత్రి వైజయంతమున శయనింప నూర్వశి నన్నుఁ గామించి తిరస్కృతయై నపుంసకుఁడవు కమ్మని శపించినది దాని నింద్రుం డజ్ఞాతవాసోపయోగ్యముగా నుపచరించె తదుపరి రాక్షస వధార్థంబరిగితి వారికి నాకు మహాసంగ్రామంబు జరిగినది అందు వారు నిలువలేక మాయాపాటవంబున నంధకారంబుఁ గల్పించిరి నేనును

శా॥ కన్నుల్ గోకనదాప్త శోణతఁ గనన్ జ్వాలాంతవేళాసము
త్పన్నాభ్రధ్వనివోలెఁ గంఠరవమొప్పన్ విస్ఫులింగచ్ఛటా
చ్ఛన్నాభ్రంబుగఁ బూని పాశుపతమస్త్రంబుం బ్రయోగించి యా
మన్నీలందును మాడి దేవగణ సన్మాన్యుండనై వచ్చితిన్

ధర్మ —ఆహా! నీసాహసంబతి లోకము ఇంక రమ్మా రామ ప్రహదంబుల మునింగి ఎత్మతర్పణంబుఁ గావింతము

(అందఱు చేనలిపట్టి ధ్యానింతురు)

(పాండురాజు)

పాండు —కుమారులారా! వంశపావనులారా! మీఎత్మ భక్తిచే నేను మహోత్తమగతి నందితిని మీవంటి పుత్రులు గల్గినంగదా ఎతలకుత్తమగతులు, కుల సముద్ధరణము ఘటిల్లుట

అందఱు —జయము జయము మహారాజా!

పాండు —కుమారులారా!

(భరతవాక్యము)

గీ కలుగుఁగావుత సకలసౌఖ్యములు మీకు
ధరణి వరియించుఁగాక సంతతము మిమ్ము
శత్రుని శ్శేషమగుఁగాత సత్వరమ్ము
భారతావని కీర్తి సొంపారుఁగాత!

(తెరవ్రాలును)

ఇది పంచమాంకము

గద్య —ఇది శ్రీమత్కామాక్షీ కృపాకటాక్ష లబ్ధ సహజ కవితావిలాస కట్టి భీమలింగాచారి నామధేయ ప్రణీతంబైన భిల్లఫల్గునీయంబను నాటకంబు సర్వంబు నిర్వర్తితము

(మిత్రార్పణమస్తు)